

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH  
FILOZOFICKÁ FAKULTA  
ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

POZDNE GOTICKÁ POUTNÍ KAPLE SV. WOLFGANGA  
V HNANICÍCH U ZNOJMA

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Autor práce: Tereza Malíková

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: třetí

2020

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské — diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 10. května 2020

.....  
Tereza Malíková

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Mgr. Hynku Látalovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, pomoc a rady při jejím zpracování i během celého studia. Děkuji také pracovnícím knihovny Národního památkového ústavu a Jihomoravského muzea ve Znojmě za pomoc a ochotu při hledání archivních pramenů. Dále biskupství brněnskému za povolení fotografování a umožnění vstupu do farního kostela sv. Wolfganga v Hnanicích u Znojma. V neposlední řadě patří velký dík mé rodině, přátelům a blízkým za podporu.

## Anotace

Text bakalářské práce se zabývá stavebními dějinami pozdně gotické poutní kaple sv. Wolfganga v jihomoravské vsi Hnanice nedaleko Znojma. Zaměří se i na historické okolnosti výstavby a funkce poutního kostela. Po popisu exteriéru i interiéru kaple se věnuje kamenickou výzdobou a sochami na různých částech stavby. Důležitou částí práce tvoří také shrnutí dosavadních poznatků a slohových, případně autorských souvislostí hnanické kaple s moravskou a rakouskou (vídeňskou) pozdně gotickou sakrální architekturou.

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Klíčová slova: Kostel sv. Wolfganga v Hnanicích u Znojma, Hnanice, kostel sv. Wolfganga, pozdní gotika

## Annotation

This bachelor thesis deal with structural history of Late Gothic pilgrim chapel of Saint Wolfgang in South Moravian village Hnanice, near Znojmo city. This thesis will also focus on historic construction circumstances and pilgrims church function. After chaple exterier and interier description thesis deals with stonemasonry decoration and sculptures on various parts of the church. Importat part of thesis consist summary of existing knowledge and stylistic, eventually authors context of the Hnanice chapel with Moravian an Austrian (Viennese) Late Gothic sacral architecture.

Supervisor: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Key words: St. Wolfgang Church in Hnanice near Znojmo, Hnanice, St. Wolfganga Church, Late Gothic.

# Obsah

<b>1. Úvod</b> .....	7
1.1 Hodnocení literatury .....	8
<b>2. Hnanice</b> .....	11
<b>3. Stavební popis</b> .....	12
3.1 Exteriér trojlodní haly.....	12
3.2 Věž.....	13
3.3 Exteriér studniční kaple .....	14
3.4 Portály.....	16
3.4.1 Reliéf jižního tympanonu .....	17
3.4.2 Reliéf severního tympanonu.....	20
3.5 Interiér trojlodní haly .....	21
3.5.1 Kruchta .....	24
3.5.2 Triumfální oblouk .....	26
3.6 Studniční kaple .....	27
3.6.1 Socha sv. Wolfganga.....	29
<b>4. Stavební historie</b> .....	29
4.1 Zasnění sv. Wolfgangu .....	31
4.2 Odpustky a finanční dary.....	33
4.3 Výstavba kostela.....	34
4.4 Příčiny nedokončení stavby.....	36
<b>5. Slohové souvislosti</b> .....	37
5.1 Architektura .....	37
5.2 Sochařská výzdoba .....	41
<b>6. Pozdější úpravy</b> .....	44
<b>7. Závěr</b> .....	47
<b>Seznam literatury a pramenů</b> .....	49
<b>Seznam příloh</b> .....	52
<b>Obrazová příloha</b> .....	55

# 1. Úvod

Pozdně gotický farní kostel sv. Wolfganga se nachází uprostřed jihomoravské vesnice Hnanice nedaleko Znojma. Jedná se o chrám vystavěný na přelomu 15. a 16. století na poutním místě sv. Wolfganga, jako náhrada za malou poutní kapli.<sup>1</sup> Ta zde vznikla díky léčivé studánce, která měla podle legendy uzdravit slepého rytíře.<sup>2</sup> Získala tak svůj věhlas mezi poutníky již ve 13. století a těšila se velké návštěvnosti a popularitě až do josefínských dob.<sup>3</sup> Z tohoto důvodu bylo také rozhodnuto o výstavbě kostela, který měl nahradit původní kapli a umožnit tak větší prostor pro poutníky.<sup>4</sup> Kaple se zázračnou studnou je dodnes součástí kostela a tvoří jeho nejstarší část. Práce se bude zabývat pozdně gotickou fází kostela, přičemž se zaměří také na jeho stavební rozbor a slohové souvislosti s architekturou Moravy a německy mluvících zemí.

Práci rozdělují do několika kapitol. Součástí úvodu je shrnutí použité literatury k tématu poutního kostela sv. Wolfganga v Hnanicích. Dále se zaměřuji na vesnici, v níž se kostel nachází a snažím se ve stručnosti vylíčit její historii. Za stavebníka kostela je považován klášter v Louce, kterému se částečně také věnuji. Poté následuje popis stavby. V této kapitole postupně popisuji exteriér a interiér trojlodí, věže a studniční kaple. Soustřeďuji se také na výzdobné reliéfy portálů, kruchtů s parapetním pásem, reliéfní desku či sochu sv. Wolfganga. Následuje stavební historie, ve které se čtenáři nejprve snažím přiblížit vzhled původního kostelíka, ještě před vznikem pozdně gotického poutního kostela. Poté se zabírám možnými důvody zasvěcení místa sv. Wolfgangovi a legendami, jež se k němu váží. Ústřední část práce je věnována výstavbě kostela a přičinám jeho nedokončení.

---

<sup>1</sup> Klára Benešová, *Kostel sv. Wolfganga: Architektura gotická*, Praha 2001, s. 255.

<sup>2</sup> Jiří Kuthan, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl druhý – Města, církve, korunní země*, Praha 2013, s. 520.

<sup>3</sup> Jiří Černý, *Poutní místa jihozápadní Moravy: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*, Pelhřimov 2005, s. 108.

<sup>4</sup> Petr Kroupa, *Premonstráti v Louce – dějiny kláštera*, in: Petr Kroupa, Jiří Kroupa, Lubomír Slavíček, Josef Unger, *Premonstrátský klášter v Louce. Dějiny – umělecká výzdoba – ikonologie*, Znojmo 1997, s. 28.

Dále řeším slohové souvislosti kostela sv. Wolfganga v Hnanicích s rakouskou a moravskou sakrální architekturou období pozdní gotiky. V následující části se zabývám pozdějšími úpravami, jež byly na kostele vykonány od 16. století až po opravy v průběhu 20. století. V závěru se mimo jiné zmiňuji o možné spojitosti kamenických článků hnanického kostela s dolnorakouským Eggenburgem.

## 1.1 Hodnocení literatury

I přes svou monumentalitu a význam je hnanický kostel sv. Wolfganga veřejnosti stále málo znám. V současnosti existuje malé množství literatury, která by tuto stavbou dopodrobna studovala. Mezi nejstarší literaturu, jenž jsem při psaní své práce využila patří kniha *Vlastivěda moravská. II. Místopis – Znojemský okres* od Františka Václava Peřinky.<sup>5</sup> Ta mi pomohla při nastínění historie a osudu chrámu. Publikace je zastaralá, a ne všechny informace se shodují s novějšími výsledky bádání. I přes to obsahuje přínosné a jinde nezmíněné poznatky.

Velmi přínosnou byla také kapitola Jana Sedláka nazvaná *K některým otázkám pozdně gotické architektury na jižní Moravě* ve sborníku sympozia *Historická Olomouc a její současné problémy III.*<sup>6</sup> Zde Sedlák podrobně rozebírá a popisuje některé stavební prvky. Poté je dále srovnává s architekturou vídeňské huti, což mi pomohlo při psaní kapitoly o slohových souvislostech.

Článek od Vratislava Nejedlého z periodika *Památky a příroda: časopis státní památkové péče a státní ochrany přírody* se věnuje pozdějším důležitým úpravám kostela a pomohl mi k jejich shrnutí v jedné z kapitol.<sup>7</sup>

Mezi stěžejní texty, o které jsem se při psaní práce opírala patří ty od Marty Procházkové. Z nich jsem vycházela při popisu stavby, historických okolností či slohových souvislostí. V diplomové práci *Chrám sv. Wolfganga v Hnanicích* autorka

---

<sup>5</sup> František Václav Peřinka, *Vlastivěda moravská. II. Místopis – Znojemský okres*, Brno 1904.

<sup>6</sup> Jan Sedlák, *K některým otázkám pozdně gotické architektury na jižní Moravě*, in: *Historická Olomouc a její současné problémy III.*, Olomouc 1980.

<sup>7</sup> Vratislav Nejedlý, *Památky a příroda: časopis státní památkové péče a státní ochrany přírody*, Praha 1991, (ročník 16).



jako jediná podrobně líčí podobu prvotního kostelíka, což mi značně dopomohlo při popisu původní architektonické dispozice místa.<sup>8</sup> Také se velmi rozepisuje o popisu gotické části stavby a kamenických prvků interiéru i exteriéru. Dále se tématu hnanického kostela věnuje v článku *Stavebníci pozdně gotického chrámu v Hnanicích*, který je součástí vlastivědného sborníku *Jižní Morava*, kde kromě stavebníků poutního chrámu v něm řeší také otázku příčiny nedokončení stavby.<sup>9</sup> Důležitým zdrojem informací o zaklenuťi kostela, podobě kruchty a jejich souvislostí byla také kapitola *Poutní kaple sv. Wolfganga v Hnanicích* v druhém díle knihy *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550*, na které Procházková pracovala společně s Petrem Kroupou.<sup>10</sup>

Mezi základní literaturu, jenž stručně popisuje historii kostela a jeho vzhled patří čtyři publikace. Nejprve kniha od Bohumila Samka *Umělecké památky Moravy a Slezska*.<sup>11</sup> Dále *Města a městečka na Moravě a ve Slezsku* od autora Karla Kuči.<sup>12</sup> Poté článek Petra Kroupy v knize *Premonstrátský klášter v Louce. Dějiny – umělecká výzdoba – ikonologie*, ze kterého jsem vycházela také v otázce stavebníků kostela.<sup>13</sup> A poslední byla kniha autorky Kláry Benešové *Architektura gotická*.<sup>14</sup> Tato literatura mi pomohla pochopit důvod výstavby a postup stavebních prací.

Nesmím opomenout knihu Anny Meixnerové *Kostel sv. Wolfganga v Hnanicích*, která mi dopomohla k získání cenných informací o historii obce a pozdějších úpravách kostela.<sup>15</sup> Hlavní oporou při popisu výzdobných kamenických článků mi byla kniha Petra Čehovského *Kamenné skulptury Podjíví 1480–1550*, ve které detailně popisuje reliéfy

---

<sup>8</sup> Marta Procházková, *Chrám sv. Wolfganga v Hnanicích*, Brno 1991, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

<sup>9</sup> Marta Procházková, *Stavebníci pozdně gotického chrámu v Hnanicích*, Jižní Morava 1992, (Vlastivědný sborník, svazek 31, ročník 28).

<sup>10</sup> Kaliopi Chamoniola (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl II. Brno (kat. výst.)*, Moravská galerie v Brně 1999.

<sup>11</sup> Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska I–A/I*, Praha 1994.

<sup>12</sup> Karel Kuča, *Města a městečka na Moravě a ve Slezsku II. díl, H-Kole*, Praha 1997.

<sup>13</sup> Petr Kroupa, Jiří Kroupa, Lubomír Slavíček, Josef Unger, *Premonstrátský klášter v Louce. Dějiny – umělecká výzdoba – ikonologie*, Znojmo 1997.

<sup>14</sup> Klára Benešová, *Kostel sv. Wolfganga, Architektura gotická*, Praha 2001.

<sup>15</sup> Anna Meixnerová, *Kostel sv. Wolfganga v Hnanicích = Die St. Wolfgang-Kirche in Hnanice*, Hnanice 2009.

tympanonů či poprseň kruchty a zabíhá také do možných slohových paralel.<sup>16</sup> V neposlední řadě musím zmínit druhý díl publikace *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců* od Jiřího Kuthana, který se zabývá letopočty umístěnými na různých částech hnanické stavby, na nichž ilustruje, jak výstavba postupovala.<sup>17</sup>

---

<sup>16</sup> Petr Čehovský, *Kamenné skulptury Podyjí 1480–1550*, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.

<sup>17</sup> Jiří Kuthan, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl druhý – Města, církve, korunní země*, Praha 2013.

## 2. Hnanice

Vesnice Hnanice, německy Gnadlersdorf, se nachází asi 8 km jihozápadně od Znojma. Jedná se o poměrně malou ves, ležící přímo na hranici se sousedním Rakouskem. První písemná, avšak nedatovaná zmínka o Hnanicích se objevila mezi lety 1200-1213, kdy zřejmě náležely premonstrátskému klášteru v Louce. Tehdy mu odváděly desátky z úrody svých vinic, kterých zde bylo velké množství.<sup>18</sup> Avšak roku 1228 jsou již zmíněny jako součást majetku cisterciáckého kláštera v Oslavanech, kdy se právě díky vinicím těšily velké hodnotě. Roku 1284 byla vydána listina, která rozhodla o navrácení desátků a patronátního práva Hnanic zpět klášteru v Louce.<sup>19</sup> Dalším majitelem byl od roku 1509 Vilém z Pernštejna a posléze Páni z Kunštátu od roku 1541. Ti vesnici přiřadili ke svému panství v Jaroslavicích, jehož součástí byla až do doby zrušení patrimoniální správy. Poté byly Hnanice vedeny jako městečko, a to od roku 1563.<sup>20</sup> Zdrojem obživy se stalo pěstování vinné révy a ovoce. Dnes mají Hnanice status vesnice, nikoli městečka.

Jak už bylo zmíněno, od počátku 13. století přináležela část vsi premonstrátskému klášteru v nedaleké Louce, jehož vznik se datuje již rokem 1190.<sup>21</sup> Ten se řadil mezi významná centra kultury a umění.<sup>22</sup> Spolu s opatem Pavlem se zasadil o výstavbu farního kostela v Hnanicích. Opat byl údajně podnikavý a velice schopný člověk, za dobu jeho působení zažil klášter poměrně velký rozkvět.<sup>23</sup> O jeho schopnostech svědčí také objednávka nákladné výzdoby velmi cenného Graduálu louckého.<sup>24</sup> Pavel chtěl v Hnanicích vybudovat reprezentativní poutní chrám, jenž bude obsahovat také studniční kapli, která se zde již od 13. století nacházela a bylo nutné ji zachovat.<sup>25</sup> Počáteční myšlenku výstavby mohutného poutního chrámu vyřkl v 70. letech 15. století předchozí

---

<sup>18</sup> Anna Meixnerová, *Kostel sv. Wolfganga v Hnanicích = Die St. Wolfgang-Kirche in Hnanice*, Hnanice 2009, s. 5.

<sup>19</sup> Viz Kroupa (pozn. 4), s. 20.

<sup>20</sup> Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska I–A/I*, Praha 1994, s. 486.

<sup>21</sup> Viz Kroupa (pozn. 4), s. 13.

<sup>22</sup> Petr Čehovský, *Kamenné skulptury Podyjí 1480–1550*, Univerzita Palackého v Olomouci 2012, s. 33.

<sup>23</sup> Marta Procházková, *Chrám sv. Wolfganga v Hnanicích*, Brno 1991, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, s. 33.

<sup>24</sup> Viz Kroupa (pozn. 4), s. 27.

<sup>25</sup> Viz Benešová (pozn. 1), s. 255.

loucký opat Jan Bavor. Ten byl však toho času zaneprázdněn přestavbou vlastního kláštera a na výstavbu nového kostela mu nezbyl čas ani finanční prostředky. Po jeho smrti převzal realizaci plánu dříve zmíněný opat Pavel.<sup>26</sup> Jakožto představený premonstrátského kláštera byl sice hlavním stavebníkem chrámu, ale dle pramenů zdaleka ne jediným. Této skutečnosti bude více pozornosti věnováno později.

### 3. Stavební popis

#### 3.1 Exteriér trojlodní haly

Kostel se skládá ze tří částí, na jejichž výstavbu bylo použito lomové zdivo.<sup>27</sup> Hlavní část tvoří stupňovitá trojlodní hala, do které je možné vstoupit dvěma bočními portály z jižní a severní strany. Tyto portály nesou bohatě zdobené tympanony, které jsou kromě fiál, jež vyrůstají na opěrných pilířích, jediným dekorativním prvkem celé fasády kostela. Všechny zbylé části nesou pouze hladkou fasádu pískové barvy se soklem a kamennými nárožními armaturami. Jižní i severní obvodové stěny jsou prolomeny gotickými lomenými okny. Ta jsou dělena dvěma kamennými pruty na tři části a bohatě zdobena kamennými kružbami různých motivů. Váha obou průčelí je nesena dvakrát odstupněnými opěrnými pilíři, jež se táhnou po celé výšce fasády a jsou ukončeny až u podstřešní římsy plochou stříškou. Pilíře se nachází také na nárožích a navazují na pilíře, jež nesou tíhu klenebních polí v trojlodí. V jejich horní části jsou umístěny již zmíněné ozdobné fiály vyběhající ze slepých kružeb. Nad nimi byla původně vyvedena kružbová panelace, která se však dodnes dochovala pouze fragmentárně. Nynější zakončení pilířů a korunní římsy tedy není původní. Hmotu severního průčelí rozděluje odsazený výklenek obdélného půdorysu, který je taktéž osvětlen lomeným oknem. Vytváří tak dojem jakési příčné lodi, která se zde však nenachází.<sup>28</sup> Nad jižním portálem se nachází rozeta s kamennou plaménkovou kružbou bez barevné skleněné výplně. K vyhotovení všech zdobných kamenických prvků trojlodí byl použit bílý vápenec,

---

<sup>26</sup> Marta Procházková, Petr Kroupa, *Poutní kaple sv. Wolfganga v Hnanicích*, in: Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl II.* Brno (kat. výst.), Moravská galerie v Brně 1999, s. 105.

<sup>27</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 15.

<sup>28</sup> Viz Kuthan (pozn. 2), s. 520.

kteřý krásně harmonizuje se světlou fasádou. Okenní kružby nejsou ve všech oknech stejné. Střídají se vzory prázdných plaméneků, či plaméneků s nosy v různých kompozicích.<sup>29</sup> Žádné dvě kružby nejsou shodné. Dvě okna nejbližší hlavnímu oltáři jsou však v kružbách zcela odlišná od ostatních. Severní využívá motivu sférických trojúhelníků s trojlisty a jižní trojlistů v kruhu. Rozeta nad jižním portálem je vyplněna komplikovaným kružbovým motivem. Ten je složen z prázdných rotujících plaméneků na okrajích rozety v jednom směru a rotujících plaméneků s nosy ve směru druhém blíže k jejímu středu.<sup>30</sup> Plaménky na sebe navazují a vytváří tak krásně plynoucí linii. Samotný střed je pak prolomen jednoduchým prázdným kruhem. U menších oken umístěných na kruchtě se již neobjevuje motiv plaméneků. Je zde použit motiv jakýchsi dvou se protínajících zakřivených linií. Hnanické kružby jsou tak na svou dobu velmi pokročilé a zajímavé svou rozmanitostí. Uspořádání jejich prvků je vyvážené a užití plaméneků v kombinaci s křivkami jim dodává tendenci pohybu.<sup>31</sup>

### 3.2 Věž

Další část stavby tvoří vysoká věž centrálního čtvercového půdorysu. Ta je svou hranolovou částí nalepena přímo na západní průčelí kostela. Na tento hranol poté navazuje oktogonální ochoz se zvonící, jenž je zakončen zděnou střechou tvaru jehlanu. Nedošlo zde tedy k jejímu pokrytí střešní krytinou, ale k omítnutí stejně jako u celé věže. Lehce předsazený ochoz je nesen kamennými krakorci ve výšce štítu kostela a zvonice, jež na něj navazuje, kopíruje jeho oktogonální půdorys. Na vrcholu věže, jakožto nejvyšším bodu kostela, je umístěn železný kříž. Každé patro hranolové části věže je ze všech stran prolomeno úzkým obdélníkovým střílnovým okýnkem s kamenným ostěním. Také zde došlo k využití nárožní kamenné armatury. V patře s ochozem nesou obvodové zdi hodiny čtvercového tvaru. Přímo nad nimi, jsou pak stěny otevřeny malými okny tvaru lomeného oblouku. Šířka zdiva se pohybuje okolo 1,5 m,

---

<sup>29</sup> Jan Sedlák, *K některým otázkám pozdně gotické architektury na jižní Moravě*, in: Historická Olomouc a její současné problémy III., Olomouc 1980, s. 202.

<sup>30</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 67-68.

<sup>31</sup> Ibidem, s. 70-71.

což s dalšími prvky podporuje fortifikační charakter celé věže.<sup>32</sup> V nejvyšším bodu dosahuje výšky 40 m.<sup>33</sup> Charakter věže měl dozajista napomáhat k ochraně vesnice a majetku obyvatel kvůli blízkosti hranic a odtud hrozícího nebezpečí.

V nejvyšším patře věže visí původní zvon, jenž byl odlit v roce 1480 mistrem Jiřím z Brna.<sup>34</sup> Ten je zde nyní jediným zvonem, avšak dříve se zde nacházely zvony tři.<sup>35</sup>

Věž však nesloužila pouze jako zvonice. Přízemí dříve bylo místem kostelní pokladnice. V prvním patře se nacházel obecní archiv, kde se jako jedna z mála dochovala původní gotická klenba.<sup>36</sup> A již zmíněný ochoz, jenž je umístěn na třetím patře, sloužil jako strážnice a měl také obrannou funkci. V neposlední řadě tato část kostela fungovala rovněž jako hodinová věž.<sup>37</sup> Žádné z pater nebylo vzájemně průchozí, což také svědčí o ochranném charakteru věže.<sup>38</sup>

Po levé straně věže z fasády západního průčelí vybíhá mělká schodišťová šachta lunetového půdorysu. V ní se nachází točité schodiště vedoucí na kruchtu s vepsaným letopočtem 1488 na zdi.<sup>39</sup> Vstup na něj, stejně jako do celé věže, je možný pouze z interiéru kostela. Do vyšších pater se vstupuje pomocí dalšího schodiště, jež je vestavěno v šířce zdiva věže.

### 3.3 Exteriér studniční kaple

Celek kostela dotváří studniční kaple, která navazuje na východní průčelí. Jedná se o nejstarší část kostela, která měla být nahrazena částí novou, ale jak bylo již výše uvedeno, k její realizaci nedošlo. Proto její dispozice výrazně vybočuje z osy kostela.<sup>40</sup>

---

<sup>32</sup> Klára Benešová, Petr Kratochvíl (ed.) a kol., *Velké dějiny země Koruny české, Tematická řada architektura*, Praha 2009, s. 294.

<sup>33</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 10.

<sup>34</sup> Viz Benešová, Kratochvíl (pozn. 32), s. 294.

<sup>35</sup> František Václav Peřinka, *Vlastivěda moravská. II. Mistopis – Znojemský okres*, Brno 1904, s. 205.

<sup>36</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 103.

<sup>37</sup> Marta Procházková, *Stavebníci pozdně gotického chrámu v Hnanicích*, Jižní Morava 1992, s. 246, (Vlastivědný sborník, svazek 31, ročník 28).

<sup>38</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 32.

<sup>39</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 105.

<sup>40</sup> Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku II. díl, H-Kole*, Praha 1997, s. 94.

Stará kaple je tvořena obdélnou lodí s odsazeným presbytářem o pětibokém závěru a sakristií obdélného půdorysu. Ta přináležejí k jižní straně presbytáře, ze které je také podepřena mohutným rovným pilířem bez odstupnění. Její zdi jsou prolomeny jedním obdélníkovým oknem s kamenným ostěním a dvěma malými střílnovými okénky v patře.<sup>41</sup> Kaple je osvětlena třemi okny umístěnými v jejím závěru mezi čtyřmi opěrnými pilíři, které jsou, oproti tomu u sakristie, jedenkrát odstupněné. Malá lomená okna s kružbou s motivem tzv. jeptišky mají skleněnou výplň bez zdobné vitráže, pouze rámovanou pruhem žluté barvy. Z dobových fotografií je patrné, že se pod středním oknem dříve nacházel vstup s obloukovým zakončením. Proto bylo toto okno dříve kratší než zbývající dvě. Dále dovnitř proudí světlo dvěma malými obloukovými okny v lodi kaple, které dle charakteru pochází z období barokních úprav. Jsou to také jediná okna, společně s okny pod kruchtou, s barevnou vitráží v celém kostele. Ovšem jejich motiv je pouze ornamentální, nikoli figurální. Posledním otvorem, jenž prolamuje stěny kaple, je sedlový portál s jednoduše profilovaným ostěním na severní straně. Vyplněn je jednokřídlými dřevěnými dveřmi s ozdobným kováním. Na hřebenu střechy, nad lodí kaple, je vyvedena malá hranolovitá sanktusová vížka. Dle cibulovitého tvaru střechy, vznikla zřejmě až později v období baroka.<sup>42</sup> Zakončena je stejně jako hodinová věž kovovým křížem.

Ke studniční kapli přiléhá na jižní straně malá kaple zasvěcená sv. Linhartovi. Ta zde byla vybudována až po dokončení trojlodí, a patří tedy k novějším částem kostela. Krásně respektuje jeho novou osu a navazuje na ni.<sup>43</sup> Tento prostor měl očividně sloužit při novém plánovaném presbytáři. Patrně se mělo jednat o novou sakristii, která byla nejspíše poslední vystavěnou částí plánovaného kostela před ukončením stavebních prací.<sup>44</sup> Trojboký závěr kaple je prolomen trojicí malých lomených oken opět s motivem jeptišky bez barevné výplně.

---

<sup>41</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 11.

<sup>42</sup> Vladislav Dudák a kolektiv, *Encyklopedie světové architektury: od menhiru k dekonstruktivismu díl 2*, L-Ž, Praha 2000, s. 866.

<sup>43</sup> Viz Benešová, Kratochvíl (pozn. 32), s. 294.

<sup>44</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

Lod' i kaple kostela jsou završeny sedlovou střechou z pálených tašek. Dříve však byla střecha mnohem vyšší a strmější, sahala zřejmě až k oknu posledního patra věže.<sup>45</sup> K jejímu zničení došlo při vypálení kostela v době třicetileté války. Nyní kostel dosahuje celkové délky 50 m, šířky 24 m a výšky také zhruba 24 m.<sup>46</sup> Avšak původně byly zdi kostela vyšší, a to minimálně o 1,4 m. Toto tvrzení dokládají přichystané výběhy na plánovaný presbytář. Byly totiž vyvedeny v takové výšce, že by presbytář převyšoval dnešní trojlodní halu, což samozřejmě není správně. Dalším argumentem je také výška mezilodního zdiva, patrného na půdě či původní umístění klenby hlavní lodi.<sup>47</sup> Rozměry kostela nebyly stanoveny náhodou, ale odráží snahu o harmonický dojem ze stavby. Byly využity poměry, které se vícekrát opakují v naději o soulad. Například šířka a délka klenebního pole hlavní lodi je v poměru 2:3, jemuž téměř přesně odpovídá také poměr výšky a šířky trojlodí. K těmto mělo dojít i u šířky plánovaného presbytáře vzhledem k šířce trojlodí. Takovýchto příkladů existuje v kostele více. Hlavní však je vědomé využití poměrů tak, aby v celku zapůsobily harmonicky na diváka. V dispozici kostela se nenachází žádný nový stavební prvek, je to tradiční typ halového trojlodí, ale důležitá je zde právě snaha o vyváženost a harmonickou funkčnost proporcí.<sup>48</sup>

### 3.4 Portály

Portál je možné rozdělit na dvě části. První část ohraničuje samotný vstupní otvor, jedná se o pravoúhlý sedlový portál s profilovaným ostěním. Ten je lemován druhou částí, jejíž ostění je ústupkové a zdobené kamennými pruty, ty vrcholí ve tvaru oslího hřbetu a zde se také kříží. Vrchol je završen křížovou kytkou, jejíž květy jsou dnes bohužel z velké části uražené. Obvod oslího hřbetu zdobí kamenné kraby.<sup>49</sup> Nad dveřním otvorem se nachází zdobný tympanon také tvaru oslího hřbetu s expresivní formou reliéfní výzdoby. Po stranách jsou vyvedeny dvě niky s baldachýnovým závěrem, nesené jednoduchými polosloupky.<sup>50</sup> Prostor mezi konzolí a baldachýnem je v horní části zdoben

---

<sup>45</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 105.

<sup>46</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 10.

<sup>47</sup> Ibidem, s. 55.

<sup>48</sup> Ibidem, s. 49.

<sup>49</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 148.

<sup>50</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 203.



jemnou drobnopisnou kružbou o složitém vzoru. Kvůli své komplikovanosti není patrný základní motiv, ze kterého vychází. Celá nika je po pak stranách lemována dvěma jemnými polosloupky. Výzdoba baldachýnu připomíná svým vzhledem královskou korunu, která vznikla protnutím vícero oblouků.<sup>51</sup> Baldachýny zřejmě původně pokračovaly výše, avšak tyto části se již nedochovaly. Jednokřídlivé vstupní dveře jsou opatřeny ochrannými železnými pláty a zdobeny bohatým kováním. Jejich součástí jsou také původní tepané zámky z litého železa s reliéfní výzdobou a klepadla.<sup>52</sup> Reliéf severního zámku nese motiv dračí hlavy. Jižní zdobí lovecká scéna, přesněji lov laně.<sup>53</sup> Na prvním z nich je dochována datace 1496, díky čemuž je známa doba zhotovení celého dveřního křídla.<sup>54</sup>

### 3.4.1 Reliéf jižního tympanonu

Tympanon jižního portálu nese reliéf s motivem Krista mezi dvěma anděly. Ve většině literatury je tento reliéf identifikován jako *Ecce homo*, ale při bližším pohledu se přikláním k závěru, že se spíše jedná o motiv Bolestného Krista. Důvodem mého tvrzení jsou použité atributy a styl, jakým je zde Kristus vyobrazen. Je pravda, že logicky by tento motiv měl navazovat na hřbitov kolem kostela. Kristus by pak působil jako zprostředkovatel milosrdenství mrtvým.<sup>55</sup> Hřbitov zde však vznikl až v roce 1734.<sup>56</sup> Pokládám však za možné, že byl plánován již od počátku, ale bylo k němu přistoupeno až v 18. století kvůli okolnostem nedokončení výstavby. Tento výjev sem totiž rozhodně nebyl umístěn náhodou. Ústřední figurou je zde tedy Ježíš Kristus stojící na podstavci, oděn pouze v bederní roušce a s trnovou korunou na hlavě. Má dlouhé, realisticky provedené vlasy, jenž mu sahají na ramena. Zavřené oči dotváří klidný výraz v obličejí. Pozvednuté ruce jsou uraženy a není tedy jasné, zda v nich něco držel, nebo třeba žehnal. Jedná se o frontální vyobrazení poměrně strnulé postavy, přesto značně

---

<sup>51</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 148.

<sup>52</sup> Viz Kuthan (pozn. 2), s. 524.

<sup>53</sup> Dana Stehlíková, *Zámek s lovcem a laní z kostela sv. Wolfganga v Hnanicích*, in: Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl II. Brno (kat. výst.)*, Moravská galerie v Brně 1999, s. 574.

<sup>54</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 105.

<sup>55</sup> Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006, s. 52-53.

<sup>56</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 41.

realistické. Okolo stojí dvě postavy andělů oděných v dlouhém rouchu s křížovým přepásáním na prsou. Oba tyto andělé mají dlouhé vlasy sahající k ramenům. Ze zad každému vyrůstá pár křídel. Anděl nalevo od Krista stojí v mírném kontrapostu s lehce pokrčeným pravým kolenem. V obou rukou drží nápisovou pásku, která se dále vine pod nohama Krista k druhému andělovi, přes celou šířku reliéfu. Díky záhybům a zvlnění působí její zpracování velmi dynamicky. Nese na sobě poměrně špatně čitelný nápis gotickou minuskulí. Dobře čitelnou částí je zde pouze letopočet 1483, který je umístěn na pásce pod nohama Ježíše Krista. Díky tomuto letopočtu je jasné, že obvodové stěny kostela musely být vystavěny nejpozději do uvedeného roku.<sup>57</sup> Dříve však byl špatně čten jako rok 1443 a uveřejňován v literatuře, jednalo se však o nesprávný letopočet.<sup>58</sup> Druhý anděl je vyobrazen v silném kontrapostu taktéž s pokrčeným pravým kolenem a pásku drží pouze v jedné ruce, tou druhou se dotýká mitry vedle něj.<sup>59</sup> Celkově je scéna mnohem více strnulejší než na tympanonu druhého portálu.

Zmíněná mitra je součástí erbu, jenž se nachází vedle anděla. Jsou zde vyobrazeny dva erby, a to s polcenými kolčími štíty s výzdobnými motivy, vždy po straně každého z andělů. Vedle prvního anděla se nachází erb s monogramem Krista – IHS, nad jeho štítem se tyčí kolčí přilba s korunou. Na štít druhého erbu navazuje již zmíněná mitra. Motivem tohoto erbu jsou dva zkřížené šípy, s turnajovým dřevcem uprostřed. Jde o erb olomouckého biskupa Jana Filipce.<sup>60</sup> A je tedy dosti pravděpodobné, že byl také stavebníkem hnanického kostela společně s opatem Pavlem z Louky.<sup>61</sup> Umístění biskupského erbu Jana Filipce do takto významné scény symbolizuje jeho ochranu. Kristus funguje jako prostředník mezi lidskou bytostí a Bohem.<sup>62</sup>

---

<sup>57</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 105.

<sup>58</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 200.

<sup>59</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 54.

<sup>60</sup> Ibidem, s. 148.

<sup>61</sup> Viz Procházková (pozn. 37), s. 247.

<sup>62</sup> Michaela Čadilová, *Ikografické téma Bolestného Krista v českých zemích v době středověku*, Olomouc 2011, Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, s. 60.

Okraje tympanonu jsou zdobeny rostlinným ornamentem. I přesto, že z velké části chybí, je možné zde identifikovat malé postavy lvů či jiných zvířat. To uvádí také Procházková, která tvrdí, že vyobrazení lva v ohraničení scény, kde dominuje Kristus, bylo ve středověku velmi časté, mělo dodávat sílu a moc.<sup>63</sup> Čehovský však říká, že by se v horní části mohlo jednat o bazilišky a ve spodní pouze o rozvaliny.<sup>64</sup> Dále však motiv nerozvádí. Je tedy zřejmé, že není zcela jednoduché tyto části správně rozeznat, avšak přikláním se ve spojení s Kristem spíše k variantě se lvem. Srovnatelná vyobrazení jako na tomto tympanonu jsou známá z dřevorytových tisků první moravské tiskárny v Brně, jež zde vznikla roku 1486 zřejmě na popud Jana Filipce. Přestože reliéf tympanonu je starší než tyto tisky, je možné, že se jim dostalo společné předlohy. Později byla tiskárna přesunuta do Olomouce, kde byly tištěny spisy proti utrakvismu. Na jejich vzniku se podílel další olomoucký biskup zainteresovaný na hnanické výstavbě. Byl jím Stanislav Thurzo. Procházková uvádí možnost, že objednateli výzdoby jižního tympanonu v Hnanicích mohli být právě tito dva biskupové.<sup>65</sup>

Popis vyobrazení Krista na hnanickém tympanonu ikonograficky odpovídá jednomu z typů zobrazování Krista Bolestného, tedy Krista, jenž vstal z mrtvých. Ten bývá znázorňován stejně jako zde. Stojící postava pouze v bederní roušce s trnovou korunou na hlavě a s pozvednutýma rukama, na kterých ukazuje své rány a někdy také na ránu v boku. Tudíž je možné vyvodit, že na tomto reliéfu v ruku původně nic nadržel, ale pravou ukazoval ránu v dlani a levou upozorňoval na ránu v boku, po propíchnutí kopím.<sup>66</sup> Ústřední postava umístěná mezi dva anděly byl motiv, jenž byl ve středověku brán velmi vážně. Tak význačnému vyobrazení se dostávalo jedině Ježíši Kristu, Bohu Otci či Panně Marii.<sup>67</sup>

---

<sup>63</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 58-59.

<sup>64</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 148.

<sup>65</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 59-60.

<sup>66</sup> Hynek Rulišek, *Postavy, atributy, symboly, Slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005, písmeno B.

<sup>67</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 59.

### 3.4.2 Reliéf severního tympanonu

Severní tympanon zachycuje scénu Zvěstování Panně Marii. V reliéfu jsou znázorněny dvě figury. Jejich kompozice je rozvolněnější než u předchozího výjevu. Zvěstující archanděl Gabriel se nachází na levé straně a Panna Marie na straně pravé. V ústřední části se na podstavci tyčí stožár, který převyšuje obě postavy a celou scénu rozděluje. Dle výčnělků po jeho stranách má zřejmě znázorňovat kmen stromu s usekaným větrovím, který je zakončen křížovou kytkou. V jeho horní části je vyobrazeno cosi, co vypadá jako valbová střecha, která je zde nabodnutá. Její bok je zdoben symbolem trojlistu. Na ploše je odložena zavřená kniha zdobená čtyřlístky.<sup>68</sup>

Anděl je oděn do dlouhého šatu, který má v pase vykasany, přes něj má přehozený plášť, sepnutý na hrudi sponou. Drapérie oděvu je bohatě zprohýbaná. Dlouhé vlasy mu sahají k ramenům, obličej je klidný. Ze zad mu vyrůstá pár obrovských křídel. Levou nohu má pokrčenou, koleno je předsunuto před špičku nohy. Na koleni pravé nohy klečí. V pravé ruce drží nápisovou pásku s opět špatně čitelným textem napsaným gotickou minuskulí. Levá ruka je prázdná a visí volně podél těla.

Panna Marie je vyobrazena v dlouhém šatu, který má přepásaný provázkem. Na ramenu jí spočívá plášť. Dlouhé vlasy jsou volně spuštěné na záda. Ve tváři má udivený výraz, jelikož je zachycena v okamžiku zjištění, že přivede na svět Božího syna. Celá postava je velmi nakloněna na pravou stranu a esovitě prohnutá. Zdá se, že z ohromení nad zprávou Marie usedá na lavičku za ní a při tom se levou rukou přidržuje jakési stříšky nabodnuté na středový kůl. Jedná se zřejmě o pult na položení knihy. Druhou ruku má rozevřenou a dlaní otočenou k divákovi. Prsty se dotýká vázy s květinami, umístěné na okraji výjevu. Drapérie jejího šatu využívá dlouhých, nepřerušovaných rovnoběžných linií, které působí malířským dojmem.<sup>69</sup> U ostatních postav obou portálů je draperie členěna velkým množstvím záhybů, které tak dodávají scénám dynamičnost. Nad hlavou Marie se nachází ne zcela identifikovatelný útvar,

---

<sup>68</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 150.

<sup>69</sup> Ibidem, s. 155.

připomínající jakýsi kámen.<sup>70</sup> Okraje tohoto tympanonu jsou rámovány rostlinnými rozvalinami, stejně jako u tympanonu jižního portálu. Tak jsou jejich plochy zcela zaplněny reliéfní výzdobou.

### 3.5 Interiér trojlodní haly

Ústřední prostor interiéru kostela tvoří trojlodí obdélného půdorysu. Na halové trojlodí byla plánována návaznost presbytáře. Tento typ byl v pozdní gotice hojně používán, a to hlavně u farních kostelů. Hlavní loď je širší než ty boční a je zaklenuta valenou klenbou s lunetami pocházející z období baroka, která nahradila původní gotickou o složitém vzoru hvězdicovité sítě.<sup>71</sup> Klenutí bočních lodí křížovými klenbami vzniklo také později v baroku. Avšak díky žebrovým náběhům je zřejmé, že původní zaklenutí bylo také křížové, pravděpodobně ve shodné výšce.<sup>72</sup> Nové zaklenutí trojlodí se objevilo až po požáru, který zde propukl roku 1645.<sup>73</sup> Za vypálení kostela údajně mohla třicetiletá válka, která v té době probíhala.<sup>74</sup> V některé literatuře se objevují pochyby, zda byl kostel vůbec v období pozdní gotiky zaklenut, avšak tyto pochyby vyvrací Procházková, která dle průzkumu kostelní půdy mluví o celistvém předchozím zaklenutí. Velký počet úlomků původních žeber, včetně částí křížení tvaru ondřejovského kříže a vidlice, se dnes nacházejí nad novějšími barokními klenbami.<sup>75</sup> Ty vznikly pravděpodobně až kolem roku 1657.<sup>76</sup> Tuto skutečnost podporuje tvrzení, že byl kostel údajně kolem deseti let bez střechy. Ze strachu, že se po takové době chátrání klenutí zborší, bylo to původní zřejmě sneseno a nahrazeno novým.<sup>77</sup> Později byly některé z těchto žeber sekundárně využity při stavbě východního štítu. To, že se nejedná o původní plánované umístění klenby je v interiéru hlavní lodi zcela patrné již na první pohled. Její barokní klenba je totiž posazena podstatně níž.<sup>78</sup> Toto tvrzení je možné doložit situováním kamenného lomeného oblouku nad triumfálním obloukem.

---

<sup>70</sup> Ibidem, s. 150.

<sup>71</sup> Viz Procházková (pozn. 37), s. 247.

<sup>72</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 52.

<sup>73</sup> Viz Samek (pozn. 20), s. 486-487.

<sup>74</sup> Viz Peřinka (pozn. 35), s. 205.

<sup>75</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 53.

<sup>76</sup> Viz Kuča (pozn. 40), s. 94.

<sup>77</sup> Viz Peřinka (pozn. 35), s. 205.

<sup>78</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 104.

Ten určoval výšku klenby. Zde je však vidět pouze jeho část. Zbytek prochází klenbou až na dnešní půdu. Také díky původním klenebním výběhům je patrné, že klenba hlavní lodi byla dříve umístěna výše, a to nejméně o jeden metr než ty v lodích vedlejších.<sup>79</sup> Tvořila tak stupňovitou kostelní pseudohalu.<sup>80</sup>

Hlavní loď je vymezena dvěma řadami polygonálních kamenných pilířů s profilovanými oblouky, přičemž jedna řada obsahuje pilíře tři. Jejich hmota je mírně vyhloubena a spodní části dominují poměrně vysoké sokly, jež vycházejí z půdorysu hvězdice. Na prvním pilíři nejbližší hlavnímu oltáři v severnější řadě je vyvedena původní kamenná podnož kazatelny, jejíž profilace prutů je velmi jemná a v plochách doplněna diamantováním.<sup>81</sup> Vychází přímo z hmoty pilíře a rozevírá se do tvaru vějíře. Toto zpracování svědčí o skvělých dovednostech kameníka, jenž podnož vyhotovil.<sup>82</sup> Díky bližšímu pohledu Procházkové na mezilodní oblouky je známé, že mají tvar lomeného oblouku a jsou složitě profilované s křížícími se pruty ve vrcholech. Původní polychromie kamenných prvků je nejasná, jelikož jejich materiál je dnes přiznán a ponechán ve své syrovosti. Avšak z dochovaného návrhu oprav z roku 1912 víme, že bylo v plánu očištění zabarvených kamenických článků.<sup>83</sup> Váha kleneb bočních lodí je snášena svazkovými příporami, jež jsou nalepeny na obvodové zdi. Patky mají diamantové a vřetenové zdobení.<sup>84</sup> Hmota přípor je formována oblouny a výžlabky, bez hlavic. V horních částech oblounů se nacházejí konzoly pro sochy, které dnes však chybí a věžovité baldachýny s kamenickou výzdobou.<sup>85</sup> Původní klenba vycházela z výběhů přípor, odkud se táhla trojice žeber. S největší pravděpodobností tedy šlo o klenební síť ze dvou paralelních žeber. Klenební žebra však kromě pilířů vybíhala ještě také z bočních stěn uprostřed každého klenebního pole. Díky dochovaným fragmentům klenebního křížení je patrná jedna neobvyklá věc, a to sice, že v klenutí byly použity dvě různé profilace žeber, není však jasné, z jakého důvodu se tak stalo. Jedná se o tvar

---

<sup>79</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 52-53.

<sup>80</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 200.

<sup>81</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 104.

<sup>82</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 156.

<sup>83</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 44.

<sup>84</sup> Viz Samek (pozn. 20), s. 487.

<sup>85</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 202.

profilu hruškovice v podkruchtí. Ve zbytku kostela byla využita profilace klínu s oblým prutem. Přesněji v náběžích na klenby trojlodí se objevuje klín třikrát vyžlabený a v úlomcích původní klenby dvakrát vyžlabený klín – tedy jednodušší. Tento typ profilace žeber byl velmi hojně využíván mezi lety 1480-1520, kam časově zapadá i kostel v Hnanicích.<sup>86</sup>

Přípor se v interiéru kostela nachází celkem šest. Každá z nich, jak již bylo zmíněno, na sobě nese konzolu s baldachýnem nad ní. Tyto baldachýny se však nedochovaly celistvé. Konzola má tvar kalichu a je dekorována kadeřavým listovým, které u paty ze svých řepků vytváří prstenec. Pojednáno je velmi naturalisticky v okamžiku usychání. Na hlavici konzole se nachází plochá deska, na kterou se umísťuje socha. Má tvar ozubeného kola, jehož ozubí je ještě jednou dekorativně vyvedeno o něco níže pod deskou. Zde je patrný příklon k jakémusi gotickému baroku.<sup>87</sup> Výzdoba věžovitých baldachýnů vznikla propletením většího množství fiál kýlovými a lomenými obloučky. Poté přechází zpátky do přípory. Tato část působí, jako by byla zaklenuta malými klenbami, jejíž pomyslná žebra vytváří obrazec hvězdice.<sup>88</sup> Na jednom baldachýnu jižní přípory se nachází pokřivená fiála, podobná té na radnici v Brně od Antona Pilgrama.<sup>89</sup>

K očištění kamenických prvků nakonec došlo a na světlo se tak dostalo množství kamenických značek, jež jsou do různých částí drobně vyryty. Nachází se například na parapetu kruchty, mezilodních pilířích či příporách a jsou umístěny tak, aby je bylo možné dobře přečíst. Z množství značek se zde nejvíce opakují tři. Ty patřily kameníkům, kteří vytvořili nejkvalitnější části stavby pojednané v kameni.<sup>90</sup> Celý interiér kostela je v současnosti vybělen, avšak je evidentní, že se na obvodových stěnách původně nacházela fresková výzdoba. Fragmenty této výzdoby jsou odkryty ve vysunuté mělké kapli severní zdi, avšak jejich motiv nelze zcela rozeznat.

---

<sup>86</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 54.

<sup>87</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 202.

<sup>88</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 56.

<sup>89</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 152.

<sup>90</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 80.

### 3.5.1 Kruchta

V západní, tedy zadní části trojlodí, je vestavěná původní gotická hudební kruchta s varhanami. Datována je k roku 1498, tento letopočet můžeme najít na parapetu kruchty.<sup>91</sup> Kruchta je nesena arkádami o třech obloucích. Ty disponují bohatě profilovaným ostěním a otevírají kruchtu do trojlodí. Dvě postranní klenební pole podkruchtí, které navazují na boční lodě, jsou zaklenuty hvězdoými klenbami o čtyřech cípech.<sup>92</sup> Jedná se o dvě pole v hale kostela s původní středověkou klenbou.<sup>93</sup> Střední pole bylo zaklenuto nově v období barokizace, a to shodnou klenbou s hlavní lodí.<sup>94</sup> Oblouky bočních lodí jsou lomené, zdobené pravidelně rozmístěnými kraby. Pruty bohatě profilovaného ostění se ve vrcholu oblouku kříží. Z tohoto bodu vybíhá useknutá křížová kytká, jejíž horní část byla součástí dnes chybějící parapetní desky. Oblouk do hlavní lodě je segmentový stlačený již bez kamenných krabů.<sup>95</sup> Nad ním z hmoty vystupuje malý půlkruhový balkón, jehož povrch je zdoben nízkým reliéfem ve štku. V soklech oblouků se střídá diamantová a tondovaná kanelace. Jižní a severní stěny podkruchtí jsou prolomeny malými lomenými okny s kružbou jeptišky, které lehce osvětlují prostor. V západní zdi se nachází vstup do podvěží a na schodiště vedoucí na kruchtu. Portál do podvěží, jenž se nachází v ose hlavní lodí, je lemován kamenným ostěním a zakončen půlkruhově. Jednokřídllová dveří výplň je velmi podobná těm u bočních portálů, tedy s pevnými železnými pláty, bohatým kováním a mohutným klepadlem, avšak již bez bohatě dekorovaného zámku. Toto ochranné pobití dveří plechem zde bylo nutné. Musely totiž zabezpečit kostelní pokladnici, která se nacházela za nimi. Portál vedoucí do schodišťové šachty je završen polygonálním záklenkem, opět s kamenným ostěním. Nachází se v ose severní boční lodí, již bez bezpečnostních, či zdobených dveří, ale pouze s jednoduchými dřevěnými na pásových závěsech. Na vrcholu točitého schodiště se nalézá prostor se dvěma vstupy. Za dveřmi po pravé straně je druhé schodiště mířící dále do vyšších pater věže. Jedná se o typ vřetenovitého

---

<sup>91</sup> Viz Samek (pozn. 20), s. 486.

<sup>92</sup> Viz Kuthan (pozn. 2), s. 520.

<sup>93</sup> Viz Benešová, Kratochvíl (pozn. 32), s. 293.

<sup>94</sup> Viz Kuča (pozn. 40), s. 94.

<sup>95</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 153.



schodiště, které bylo ve středověku používáno běžně. Vstup přímo naproti točitému schodišti vede na již zmíněnou kruchtu. Jeho kamenné ostění s trojlístým záklenkem má zkosené vnitřní hrany. Toto zkosení vytváří nad středním obloukem záklenku tvar oslího hřbetu.<sup>96</sup> Schodiště, jenž pokračuje z patra kruchtly výš, končí na půdě trojlodí, poté se pokračuje po schodech dřevěných do nejvyšších pater věže a také do podkroví její jehlancovité střechy.

### 3.5.1.1 Parapetní pás kruchtly

Původně se na kruchtě nacházel také dekorativní kamenný parapetní pás o bohaté slepé kružbě, který byl v období barokních přeměn snesen a druhotně využit k zasazení do podlahy.<sup>97</sup> Ve středu kružby se spojuje motiv nekonečné řady kruhů. V každém z nich jsou vepsané dva protisměrné plaménky. Z bodů, kde se kruhy dotýkají, vybíhá vždy střídavě nahoře a dole pár plaméneků, jež se od sebe odklání a vytváří tak jeden motiv. Plaménky jsou jednoduché, bez nosů či výplně. Jedná se o jakýsi módní trend, který využíval proplétajících se, stále se opakujících geometrických vzorů ve výzdobě.<sup>98</sup> Na dvou deskách lze spatřit reliéfní zpodobnění vrcholné části křížové kytky, které vybíhaly z již zmíněného kýlového oblouku kruchtly. Profilace kružby je tvořena výžlabkem a oblounem. Na oblounu jsou patrné malé výběžky, které mají tvořit iluzi jakéhosi osekaneho větroví, tedy astwerk. Obdobných vegetabilních forem bylo hojně užíváno v pozdním období gotiky, kdy byl vytvořen také hnanický parapet. Zde však bylo užito umírněnější formy, než bylo zvykem u rakouské pozdní gotiky. Formy hnanických slepých kružeb jsou považovány za vrcholné, dalším rozvojem by už došlo k jejich rozpadu.<sup>99</sup> Dodnes se z parapetu dochovalo patnáct polí o rozměrech cca 100x100 cm. Nyní jsou vystaveny v interiéru kostela, kde jsou opřeny o zeď. Dříve se však uvažovalo o jeho navrácení na kruchtu, k tomu však nedošlo. Důvodem mohlo být nedochování všech polí, kvůli čemuž by rekonstrukce nemusela být zcela přesná.

---

<sup>96</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 13.

<sup>97</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 153.

<sup>98</sup> Ibidem, s. 52.

<sup>99</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 76.

### 3.5.1.2 Reliéfni deska v podkruchtí

Ve stavebních pracích po Janu Filipcovi pokračoval i jeho nástupce olomoucký biskup Stanislav Thurzo. Jeho zainteresování je patrné vyobrazením Thurzova biskupského znaku na obdélné reliéfni desce v podkruchtí kostela. Společně s dalším erbem se nachází tento znak v jejím středu a je doprovázen biskupskými atributy, jako je mitra a berla. Okolí je doplněno rostlinným dekorem, jenž využívá motivu stylizovaných větví stromu.<sup>100</sup> Kvalita desky je ve srovnání s reliéfy portálů poměrně špatná. Je tedy zřejmé, že vyšla z rukou jiného, nepříliš dobrého kameníka.<sup>101</sup> Stanislav Thurzo je právě výše zmiňovaný biskup, jenž mohl být jedním z objednavatelů výzdoby jižního tympanonu. Zajímavým prvkem na desce je také symbol připomínající obrácené písmeno Y, umístěný pod erbem Stanislava Thurzy.<sup>102</sup> Procházková uvádí, že se zřejmě jedná o mistrovskou značku.<sup>103</sup> Ta by tak byla v celém kostele jedinou a mohla by patřit mistru stavby trojlodí hnanického kostela do roku 1489. Tento letopočet je totiž vytesán na nápisové pásce desky.<sup>104</sup> Avšak Hlobil s tímto tvrzením nesouhlasí a tvrdí, že přiřazení mistrovské značky k erbu olomouckého biskupa je velmi pochybné a nepravděpodobné. Tomu napomáhá také zjištění, že byl původně určen pro znaky dva.<sup>105</sup>

### 3.5.2 Triumfální oblouk

Na místě dnešního hlavního oltáře se původně nacházel triumfální oblouk, na nějž měl navazovat nový presbytář. Jelikož k jeho vystavení již nedošlo, byl oblouk později provizorně zazděn a kostel tak uzavřen.<sup>106</sup> Tato skutečnost svědčí také o naprostém upuštění od plánované dostavby. Kamenné ostění triumfálního oblouku je oboustranně profilované. Jeho profilaci tvoří výžlabky a oblouny. Poněvadž na tuto

---

<sup>100</sup> Viz Procházková (pozn. 37), s. 248.

<sup>101</sup> Ivo Hlobil, Marek Perůtka, *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl I. Úvodní svazek*, Olomouc 2002, s. 103.

<sup>102</sup> *Ibidem*, s. 103.

<sup>103</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 80.

<sup>104</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 155.

<sup>105</sup> Viz Hlobil, Perůtka (pozn. 101), s. 103.

<sup>106</sup> Dle letopočtu, jež je vepsaný do omítky záklenku, došlo k zazdění zřejmě roku 1598. - Viz Samek (pozn. 20), s. 486.

trojlodní část bezprostředně navazuje stará studniční kaple, bylo nutné vyřešit také vstup z prostor kostelní haly přímo do jejího interiéru skrze oblouk. Vstup je zahrnut do dispozice současného hlavního oltáře, po jehož stranách vznikly dva skryté průchody s půlkruhovým závěrem. Jejich dveřní křídla nesou malbu iluzivního mramoru, proto nejsou v zavřeném stavu zcela patrné a působí tak, jako jakési tajné dveře. Dvojice průchodů má také své opodstatnění. Jakožto významné poutní místo byl tento kostel s kaplí hojně navštěvován. Proto první vstup sloužil ke vchodu do prostoru se zázračnou studnou a ten druhý k východu z něj. Předešlo se tak frontám a zmatkům. Stejně fungovaly také protilehlé vchody do trojlodní haly. Poutníci tak vstoupili jedním portálem, pokračovali skrz halu do kaple za hlavním oltářem a odcházeli portálem druhým, aniž by si vzájemně překáželi. Dle kamenných výběhů na východním štítu je jasné, že presbytář měl svou šířkou přesahovat hlavní loď. Důvodem bylo zřejmě zasazení původní studny do jeho interiéru.<sup>107</sup>

### 3.6 Studniční kaple

Dispozice studniční kaple se skládá ze čtyř částí. Nejprve vcházíme do obdélné lodi s klenutým stropem. Na ni navazuje malý presbytář s polygonálním zakončením. K jižním stěnám obou částí přiléhají dva menší prostory. Prvním je sakristie, do níž se vstupuje z presbytáře. Druhým kaple sv. Linharta, přístupná z lodi. Loď kaple je zaklenuta valenou klenbou s nepravidelnými výsečemi. Jedná se o klenbu novější, která zde byla vyhotovena pravděpodobně při opravách po vyhoření kostela.<sup>108</sup> Původně se zde však s největší pravděpodobností nacházel strop plochý.<sup>109</sup> Součástí interiéru je studna obsahující zázračnou vodu, která je historicky nejdůležitějším prvkem. Bez ní by hnanické poutní místo nevzniklo. Nachází u severní zdi lodě. Dodnes dochované kamenné rámování studny s reliéfními nápisy a rozetou pochází ze 16. století z období renesance.<sup>110</sup> Nápis obsahuje neúplnou modlitbu ke sv. Wolfgangu v německém

---

<sup>107</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

<sup>108</sup> Viz Kuča (pozn. 40), s. 94.

<sup>109</sup> Viz Procházková (pozn. 37), s. 246.

<sup>110</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

jazyce.<sup>111</sup> Avšak v interiéru lodi se nyní nachází studny dvě. První je ta, o které již bylo psáno a druhá vznikla později. Nachází se ve prostřed lodi, nedaleko presbytáře a je vystavěna pouze z pálených cihel. K jejímu vzniku došlo údajně proto, aby nedocházelo k rušení ducha pramene, když byla voda odebírána.<sup>112</sup>

Jižní stěnu lodi prolamuje portál s jemně profilovaným kamenným ostěním, jenž vede do kaple sv. Linhartu. V literatuře bývá označován za možný původní vstup do kaple, který zde sloužil ještě před vystavením Linhartovy kaple.<sup>113</sup> Její prostor je obdélného půdorysu s trojbokým závěrem. Klenební vzorec tvoří síť žebrové klenby o dvou polích, jež citují vzorec kruchty chrámu sv. Víta v Praze od Petra Parlěře.<sup>114</sup> Původně místnost završovala klenba žebrová, ale došlo k jejímu překlenutí klenbou honosnější. Její zakončení v nepravidelném trojbokém závěru se však nevyvedlo.<sup>115</sup> Presbytář nese jedno pole křížové klenby s lunetovým závěrem. Od lodi je oddělen lomeným triumfálním obloukem.<sup>116</sup> Profilace žeber chóru a kaple sv. Linhartu je shodná, tedy kýlová. Nevyužívá svorníky, žebra se kříží a vbíhají rovnou do zdi.<sup>117</sup>

Posledním prostorem je zde sakristie zhruba čtvercového půdorysu s valeným zaklenutím. Zvláštní je, že do tohoto prostoru, jenž byl původně určen k demolici, byly přidány nové oltáře a společně s celým kostelem roku 1510 vysvěceny. Zřejmě již tehdy bylo rozhodnuto o jeho následujícím využívání.<sup>118</sup> Procházková hovoří o opravách, které kaple prodělala po upuštění od výstavby nového presbytáře. Typologicky jsou úpravy shodné s formami použitými při výstavbě kostela a je tedy zřejmé, že opravy pochází z období jeho dostavby. Patří mezi ně tedy zvětšení oken starého presbytáře a jejich osazení jeptiškovou kružbou. Dále byl také nově zaklenut presbytář.<sup>119</sup> Celý interiér kaple je vybílen, stejně jako je tomu u trojlodí kostela.

---

<sup>111</sup> Viz Peřinka (pozn. 35), s. 205.

<sup>112</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 14.

<sup>113</sup> Viz Samek (pozn. 20), s. 486.

<sup>114</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 200.

<sup>115</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 52.

<sup>116</sup> Viz Samek (pozn. 20), s. 486.

<sup>117</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

<sup>118</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 29.

<sup>119</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

### 3.6.1 Socha sv. Wolfganga

Součástí lodi studniční kaple je také samostatně stojící kamenná socha sv. Wolfganga na kamenném čtyřbokém podstavci. Vznikla zřejmě kolem roku 1480.<sup>120</sup> Celá skulptura je výrazně polychromovaná, vyvedená frontálně. Využívá převážně modré, červené a bílé barvy. Jedná se o stojící postavu mladého muže v biskupském šatu s bílými rukavicemi a mitrou na hlavě. V obličeji má klidný, poněkud soustředěný výraz s jemným ruměncem na tvářích. Hnědé vlasy spadají ke krku. Obličej je hladký bez vousů. Šat se skládá z dlouhého bílého roucha, kratší modré haleny a červeného pláště s tmavě modrým lemováním. Lem nese jemnou reliéfní výzdobu. Obě ruce má pokrčené a nese v nich své atributy. V pravé ruce drží otevřenou knihu, v levé model kostela a v podpaží biskupskou berlu.<sup>121</sup> Prsty jsou zdobeny prsteny. Plášť má přehozen přes ramena, sepnutý sponami na prsou. Ke krku vybíhá vysoký límec. Drapérie není příliš prolamovaná a její záhyby jsou jednoduché. Působí těžce. Důležitým poznatkem je asymetrie pláště, jejíž motiv byl sice v době vzniku sochy používán, ale spíše v německy mluvících zemích. Socha tak na Moravě nemá obdoby a usuzuje se, že mohla vzniknout na rakouském území.<sup>122</sup> Podstavec není polychromován, je zdoben pouze jemným mušlovým reliéfem. Celkově dosahuje socha výšky 185 cm, avšak původně pravděpodobně stála na podstavci vysokém 216 cm. Společně s ním byla socha zřejmě umístěna za hlavním barokním oltářem kostela, kudy jej měli poutníci možnost obcházet.<sup>123</sup> Ostatní vybavení kostela je dnes již povětšinou novější, převážně z období barokních úprav.

## 4. Stavební historie

Zvláštní je, že nejranější písemná zmínka o původní kapli pochází až z roku 1471. Prameny ze 13. století se o kapli sv. Wolfganga nezmiňují a ty ze 14. století se nedochovaly.<sup>124</sup> Avšak dochovaná farní kronika vypráví, že po založení vesnice sedmi

---

<sup>120</sup> Viz Samek (pozn. 20), s. 488.

<sup>121</sup> Viz Rulišek (pozn. 66), písmeno W.

<sup>122</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 65.

<sup>123</sup> Viz Hlobil, Perůtka (pozn. 101), s. 101–102.

<sup>124</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 19.

svobodnými usedlíky zde byla již roku 1200 vytvořena malá kaple se sakristií a malou věží, která však po nárůstu obyvatel nestačila a byla zvětšena. V této době se v něm již údajně nacházela studna se zázračnou vodou.<sup>125</sup> Nutnou přístavbou prošla také již zvětšená kaple, ke které byla přidána tzv. světlá sakristie, jejíž stavebníkem byl prý klášter v Louce. Jak ale původní kostelík vypadal není popsáno v žádném z pramenů.<sup>126</sup> Avšak víme, že se jednalo o prostý filiální kostel, jenž spadl kolem roku 1284 pod správu fary v Šatově.<sup>127</sup> Je možné pouze hádat jeho podobu a je nutné vycházet z nynější dochované kaple. Marta Procházková se jako jediná tomuto tématu více věnuje ve své diplomové práci.

Důležitá je část, která je dnes vychýlená od osy kostela. Ta byla součástí původní stavby. Procházková uvádí, že je zde evidentní tradiční půdorys pro venkovský kostelík období středověku, kdy presbytář, loď a sakristie vznikly dle stylu stavby patrně ve stejné době. Avšak při pohledu na dobové fotografie exteriéru je patrné, jak také tvrdí Procházková, že středem štítu, jenž spojuje presbytář a sakristii, prochází velká prasklina zdiva. Ta vznikla z důvodu použití dvou typů materiálu. V jižní části, tedy u sakristie došlo k využití lomového zdiva a severní část je zhotovena z pálených cihel. Bylo nutné zjistit, z jakého důvodu k tomuto odlišení materiálu došlo. Zaměřuje se zde na střílnové okénko nad sakristií a prostor, který se za ním nachází. Funkce tohoto prostoru byla záhadou, jelikož do něj nevede žádný vstup a lze do něj vejít pouze přes půdu. Po bližším prozkoumání Procházková uvádí, že na tomto místě původně stála malá věž a toto jsou její pozůstatky i společně s mohutným opěrným pilířem na jižní straně. Její hypotézu potvrzuje také portálek s lomeným zakončením na půdě ve východním rohu jižní zdi loď, jenž vede do obdélného vysokého prostoru nad sakristií. Jeho interiér je z části zasypán sutí, která prochází zřejmě ze zborcených pater věže. Že zde dříve navazovalo další patro je patrné z výžlabků ve zdivu, jež zde vznikly negativním otiskem původních trámů.

---

<sup>125</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 5.

<sup>126</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 19.

<sup>127</sup> Viz Kuča (pozn. 40), s. 94.

Nyní je tedy možné si představit eventuální podobu prvního kostelíka, kdy se mezi nynější sakristií a presbytářem nacházela v rohu nízká věž. To že se patrně jednalo o nepříliš vysokou věž, naznačuje taky fakt, že zdivo sakristie není širší než zdivo všech ostatních částí. Zmíněná dispozice kostelíka v Hnanicích je také potvrzena popisem z výše zmíněné farní kroniky. Tento typ venkovského kostelíka s věží není nijak zvláštní a v okolních vesnicích se vyskytoval poměrně hojně. Známy je například v Dyjákovičkách či Popicích. Kvalita této starší stavby je průměrná, v mnoha místech velmi nepřesná. Zdivo je tvořeno nestejně velkými kusy lomového kamene a působí tak poměrně chaoticky. Co se týče datace, není zde téměř žádné vodítko, jenž by pomohlo zjistit přesný letopočet, ale dle již známých informací o původní formě a půdorysu, který je typický pro okolní venkovské kostelíky hlavně 13. století a je možné jej s největší pravděpodobností zasadit do 3. čtvrtiny 13. století.<sup>128</sup>

#### 4.1 Zasvěcení sv. Wolfgangu

Sv. Wolfgang byl velmi oblíben a uctíván v německy hovořících zemích.<sup>129</sup> Obzvláště populárním se stal v pozdním středověku, a to hlavně na území Rakouska. Díky své poloze byly Hnanice tímto kultem uctívání také ovlivněny. Poutní místo je zde historicky spjato se životem světce. Sv. Wolfgang žil v letech 924–994 n.l., působil jako biskup v Řezně. Snažil se pomáhat chudým, podporoval školy a kláštery a také založil kostel, k jehož výběru místa se váže legenda. Ta hovoří o údajném hodu sekerou, jejíž místo dopadu zvolil sv. Wolfgang jako vhodné pro výstavbu již zmíněného kostela. Jsou mu také připisovány zázraky, mezi něž patří uzdravení posedlého nebo zahnání ďábla. Často je zobrazován v biskupském šatu s atributy sekery, knihy nebo modelu kostela.<sup>130</sup>

K Hnanicím existují dvě legendy hovořící o vzniku léčivého pramene. Dle první legendy vznikl tak, že se zde na své cestě zastavil sv. Wolfgang. Ten tloukl

---

<sup>128</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 19-22.

<sup>129</sup> Vera Schaubert, Hanns Michael Schindler, *Rok se svatými*, kostelní Vydří 1994, s. 559.

<sup>130</sup> Viz Rulíšek (pozn. 66), písmeno W.

do pohanských kamenů tak dlouho, až se spojily v jednu kulatou nádobu, tu naplnila dešťová voda. Sv. Wolfgang ji následně posvětil a dal jí léčivou moc.<sup>131</sup>

Vznik poutních míst je nejčastěji podmíněn nějakým zázrakem, který se na daném místě odehrál.<sup>132</sup> Například uzdravení omytím vodou buď z pramene nebo studny.<sup>133</sup> Původně zde pramen údajně vytékal volně ven.<sup>134</sup> Druhá z legend se váže k uzdravení slepého rytíře, který si ve zdejším prameni omyl své nemocné oči a byl zázračně uzdraven.<sup>135</sup>

Ať už je pravdivá kterákoli z legend, vzniklo v Hnanicích poutní místo, které dnes patří mezi jedno z nejstarších.<sup>136</sup> Svatowolfgangský kult je zde spjat zejména se studnou jakožto součástí kostela. Tento typ, umístění studny do interiéru svatostánku, byl typický pro Rakousko a je zde tedy opět patrná spojitost s těmito německy mluvícími zeměmi.<sup>137</sup> Vodní kult na jižní Moravě se objevuje v souvislosti s patrony kolonistů z německy mluvících zemí. To platí také pro Hnanice.<sup>138</sup> Jaká je ale spojitost sv. Wolfganga s vodními prameny a studánkami? Pověst hovoří o tom, že světec zapíchnul hůl do skály na Falkensteinu, aby napojil žíznivého. Z toho místa pak začal vyvěrat pramen. Od té doby byla voda ze studánky pokládána za léčivou pro oči. Díky této pověsti je možné říci, že nejdříve musel světec vodu v Hnanicích posvětit a až poté mohl být slepý rytíř z legendy uzdraven.

Již od středověku bylo toto hnanické místo se zázračnou studánkou hojně navštěvováno poutníky z různých končin. Voda jako taková v křesťanském světě symbolizuje život a očistu. Byla k ní vždy chována velká úcta. Studánky se proto neustále udržovaly v čistotě a pravidelně se o ně pečovalo.<sup>139</sup> Nejedná se však o jediný

---

<sup>131</sup> Viz Černý (pozn. 3), s. 108.

<sup>132</sup> Jiří Černý, *Poutní místa jižních Čech*, České Budějovice 2006, s. 11.

<sup>133</sup> Viz Černý (pozn. 3), s. 35.

<sup>134</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 13.

<sup>135</sup> Viz Kuthan (pozn. 2), s. 520.

<sup>136</sup> Viz Černý (pozn. 3), s. 21.

<sup>137</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 23.

<sup>138</sup> Zdeněk Kudělka, Anna Kalinová, Lubomír Konečný, Bohumil Samek, *Matriály: Výzkum románské architektury na Moravě IV*, Brno 1984-1985, s. 38, (Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, ročník 33-34).

<sup>139</sup> Viz Černý (pozn. 3), s. 20.



doklad tohoto kultu na našem území. Z období pozdního středověku se stavby zasvěcené sv. Wolfgangu objevují v oblastech jižní Moravy a jižních i západních Čech, tedy v pohraničí nedaleko Rakouska a Německa. Částečně se sice jednalo o vliv těchto zemí na české obyvatele, ale z velké části spíše o oblasti osídlené německými obyvateli, kteří si tento kult přinesli s sebou. Mezi tato místa na jižní Moravě patří mimo jiné kostel sv. Jakuba v Brně s oltářem zasvěceným sv. Wolfgangovi, či kostel se stejně zasvěceným oltářem v Troskotovicích. Vodní prameny se pak nalézají v interiéru kostela sv. Oldřicha v Novosedlech a kostele sv. Leonarda v Mušově.<sup>140</sup> V jižních Čechách byl sv. Wolfgang uctíván například v Českém Krumlově, který se vztahuje ke kultu v Kájově, dále také u vodopádů nedaleko Vyššího Brodu či v Kladenské Rovné se svatowolfgangskou kapličkou. Nejvýznamnější poutní místo západních Čech je potom Bolfánek u Chudenic, jehož věž je pozůstatkem kostela sv. Wolfganga.<sup>141</sup> Proto je velmi pravděpodobné, že počátkem 13. století se v Hnanicích nacházel pramen, který byl již tehdy německým obyvatelstvem zasvěcen sv. Wolfgangu. Později zde byla k jeho uctívání vybudována již zmíněná malá kaplička, jejíž velikost se později rozrostla na kostelík, a nakonec na ohromný poutní chrám. Převzal tak původní kult zasvěcení místa.<sup>142</sup>

#### 4.2 Odpustky a finanční dary

Ze záznamů ze 70. a 80. let 15. století je zřejmé, že na žádost opata Pavla docházelo v Hnanicích k udílení odpustků, a to za účelem přilákání co největšího počtu poutníků. Ti zde pak skládali finanční dary na výstavbu nového poutního chrámu, který by pojal více lidí.<sup>143</sup> V této době, tedy ke konci 15. století, velmi rostl počet finančních darů na výstavbu kostelů od obyčejných měšťanů, jakožto důkaz víry a zbožnosti.<sup>144</sup> K podobnému financování došlo také zde, přičemž vznikly spory o vybírání a správu peněz.<sup>145</sup> Je dochován záznam o při, kdy se najednou neslušelo, aby obyčejní vesničané

---

<sup>140</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 23-24.

<sup>141</sup> <http://www.otisk.org/mista-uctivani-v-cechach/>, vyhledáno 9.3.2020.

<sup>142</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 24.

<sup>143</sup> Viz Kroupa (pozn. 4), s. 28.

<sup>144</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 9.

<sup>145</sup> Ibidem, s. 6.

disponovali s penězi na výstavbu nového kostela. Město Znojmo mělo údajně rozhodnout o uložení financí do speciálních skříněk. K nim vlastnil přístup pouze opat z Louky, arcijáhen ze Znojma a dva venkované, jež zastupovali tehdejší vesnici Hnanice.<sup>146</sup> Dle dohody pak měly být prostředky dále rozdělovány. Tady však rozepře neskončily. Papež Sixtus IV. dal rozkaz spor vyřešit a z papežské listiny je známo, že finanční dary, které věřící skládali na výstavbu hnanického kostela, měly připadnout do majetku louckého kláštera. Není zcela jasné, z jakého důvodu došlo k tomuto rozhodnutí, když tehdy patřil kostelík pod správu farního kostela v Šatově. Tataž informace byla však potvrzena také novým papežem Inocencem VIII. a stala se tedy pravomocnou.<sup>147</sup> Z 18. století pak existují záznamy o znamenitých a hlučných poutích, které v Hnanicích probíhaly.<sup>148</sup>

### 4.3 Výstavba kostela

S výstavbou poutního chrámu se začalo zřejmě roku 1480.<sup>149</sup> Záměrem nebylo vytvořit filiální kostel, ale kostel poutní, za jehož správu již odpovídal klášter v Louce.<sup>150</sup> Nejprve byly stavební práce započaty výstavbou věže, v níž se nachází datovaný zvon se shodným letopočtem, jenž se uvádí jako počátek stavby. Je tedy logické, že byl vytvořen pro již existující věž. Dle archivních pramenů byla její výstavba financována obcí, a tudíž také patřila do jejího majetku.<sup>151</sup> Původní kostelík, nyní studniční kaple, měl být tedy nahrazen novým kostelem. Avšak bylo nutné, aby kaple dále sloužila poutníkům a nenarušila se tak možnost navštěvování poutního místa během stavby kostela. Proto se započalo věží, tedy částí, která nevyžadovala zásah do původního kostelíka. Poté se pokračovalo navazující kruchtou a trojlodím, tento postup směrem od západu potvrzují vyčnívající stavební kameny na vnějšku stěny východního štítu trojlodí.<sup>152</sup> Halové trojlodí a věž kostela, byly postaveny během dosti krátkého časového

---

<sup>146</sup> Viz Procházková (pozn. 37), s. 246.

<sup>147</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 25-26.

<sup>148</sup> Viz Procházková (pozn. 37), s. 246.

<sup>149</sup> Viz Samek (pozn. 20), s. 486.

<sup>150</sup> Viz Benešová (pozn. 1), s. 255.

<sup>151</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 105.

<sup>152</sup> Viz Benešová (pozn. 1), s. 255.

období v průběhu 80. a 90. let 15. století.<sup>153</sup> Pomocí dochované datace na zvonu a portálu je možné říci, že mezi lety 1480-1483 musela být pravděpodobně již vystavěna věž, obvodové zdi trojlodí i výběhy na chystaný presbytář.<sup>154</sup> Sedlák se kvůli dataci zvonu mylně domnívá, že byla věž vystavěna dříve a poté přidána do plánů nové výstavby chrámu.<sup>155</sup> Proč je tato domněnka mylná? Po průzkumu věže je patrné, že její východní stěna není tak široká jako všechny ostatní a patro s ochozem je posunuto více k východní straně. Je tedy jasné, že se zde počítalo s návazností trojlodí, na jehož štít přímo navazují stavební kameny zdiva.<sup>156</sup> Jediné, čím byli stavitelé vázáni, bylo zasazení studny do interiéru. To měla vyřešit další část kostela, přesněji chór, k jehož výstavbě však nedošlo, ale navázalo se na původní kostelík. Zamýšlená návaznost chóru je patrná z již zmíněných přichystaných kamenů na východním štítu.<sup>157</sup> Jiná je také osa nového kostela, výrazně se odklání od staré svatyně. Otázkou je, z jakého důvodu byla osa nového kostela pozměněna a odchýlila se tak od kostelíka původního. V období pozdní gotiky totiž nebyla striktně dodržována přesná orientace stavby. Procházková hovoří o vlivu parcely, jež byla určena pro výstavbu kostela. Díky předpokladu již existujících uličních řad, lze stanovit, že se jednalo o důmyslné příčné zasazení stavby do podlouhlé návsi a také mezi dvě ramena zdejšího potoku Daníž, který dříve proudil po obou stranách návsi. Důležitá tedy nebyla ani tak orientace, ale spíše správné zasazení kostela do již existující venkovské zástavby tak, aby správně fungoval.<sup>158</sup>

Tvrzení o postupu výstavby je podpořeno datacemi z různých částí kostela, první z nich, jak již bylo uvedeno výše, se nachází na zvonu věže, další v tympanonu jižního portálu, a také na kování zámku dveří u severního portálu či ve šneku schodiště vedoucího na kruchtu.<sup>159</sup> Znázorňuje tak jakousi srostlici staveb, což je pro poutní místa o větších rozměrech se studniční kaplí příznačné.<sup>160</sup> Kostel byl společně s jeho devíti

---

<sup>153</sup> Viz Procházková (pozn. 37), s. 245.

<sup>154</sup> Viz Benešová, Kratochvíl (pozn. 32), s. 294.

<sup>155</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 201.

<sup>156</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 105.

<sup>157</sup> Viz Benešová, Kratochvíl (pozn. 32), s. 293-294.

<sup>158</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 27.

<sup>159</sup> Viz Kuthan (pozn. 2), s. 520.

<sup>160</sup> Jirí Míhola, *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*, Brno 2010, s. 171.

oltáři vysvěcen zřejmě 3. srpna 1510 nikopolským biskupem Martinem. Co se týče měsíce vysvěcení, není zcela jasný. Kroupa hovoří o 3. srpnu 1510.<sup>161</sup> Procházková však uvádí 3. duben téhož roku.<sup>162</sup> Naštěstí tato informace není stěžejní a hlavní je, že se shodují na letopočtu. Od roku 1518 kostel disponoval také vlastní farou.<sup>163</sup> Díky dochovaným pramenům je zřejmé, jaké oltáře patřily do původního pozdně gotického inventáře, jež byly společně s kostelem vysvěceny. Hlavním byl oltář ke cti Boha všemohoucího, narození Panny Marie a sv. Wolfganga, biskupa a svědka. Další byly zasvěceny Svaté trojici, sv. Kateřině, sv. Anně, sv. Urbanovi a sv. Stanislavovi. Ve studniční kapli se potom nacházel oltář sv. Mikuláše a Blažené Panny Marie. Oltář sv. Linharta se nacházel ve stejnojmenné nově postavené kapli. Roku 1518 pak přibývá ve studniční kapli oltář zasvěcený sv. Anně.<sup>164</sup>

#### 4.4 Příčiny nedokončení stavby

Proč ale nebyl tak ohromný kostel, jehož výstavba postupovala velmi rychle dokončen? I přes zájem důležitých osobností, jako byl opat Pavel společně s olomouckými biskupy Janem Filipcem a Stanislavem Thurzou se nepodařilo dovést plánovaný projekt do zdárného konce. Ve většině známých případů nedokončení stavby, hrál hlavní roli nedostatek financí, zde však tomu tak nebylo.<sup>165</sup> To, že se kostelu dostával dostatek finančních prostředků, je zřejmé už z jeho původního inventáře. Dále také víme, že zde byly udělovány odpustky, které také tvořily značný peněžní obnos. Bohatství hlavních hnanických stavebníků není třeba ani zmiňovat. Mimo to se na financování podílela také samotná vesnice. Z těchto informací je patrné, že se v tomto případě nejednalo o nedostatek peněžních prostředků.<sup>166</sup> Jedním z důvodů mohly pravděpodobně být spory o vlastnictví. Z roku 1490 je dochován příkaz k rozsouzení hnanického opata Vavřince s měšťany a jinými duchovními ohledně sporu o peníze a majetky, které náležely louckému klášteru. Tento spor měl vyřešit nikopolský biskup

---

<sup>161</sup> Viz Kroupa (pozn. 4), s. 28.

<sup>162</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 28.

<sup>163</sup> Viz Benešovská, Kratochvíl (pozn. 32), s. 294.

<sup>164</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 28-29.

<sup>165</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

<sup>166</sup> Viz Procházková (pozn. 37), s. 246-247.

Ondřej z Olomouce na žádost opata Pavla z Louky. Otázka držení majetku zde nebyla úplně jednoduchá. Kostel sice patřil premonstrátskému klášteru v Louce, avšak vesnice jako taková, její půda připadala klášteru v Oslavanech. Mimo to, jak byl zmíněno výše, věž kostela byla majetkem občanů Hnanic, kteří její stavbu financovali. Tuto nejasnou situaci bylo nutno vyřešit, a proto roku 1494 došlo k vytvoření smlouvy louckého a oslavanského kláštera s rychtářem a obcí. Neshody vesnice a kláštera v Louce však stále přetrvávaly, až nakonec skončily odepřením desátků klášteru. Ovšem na situaci to nemělo žádný značný dopad a rozepře přetrvávaly i nadále. Roku 1520 zemřel opat Pavel z Louky, jenž byl stavebníkem chrámu. Jeho smrt společně s náboženskou situací mohla být také důvodem ukončení stavby.<sup>167</sup> Velkým dílem přispěla také situace kláštera v 2. polovině 16. století, když byl pod vedením opata Metoděje Hružy. V této době, se loucký klášter stal velmi zadluženým a zpustlým, včetně velkého mravního úpadku. Tak se vytratily i poslední naděje na dostavbu ohromného poutního chrámu. Kvůli stále více se uplatňujícímu protestantismu, ztratil koncept výstavby svůj smysl a lidé pro něj již neměli takového pochopení jako dříve.<sup>168</sup>

## 5. Slohové souvislosti

Stavební styl kostela sv. Wolfgang je velmi ovlivněn architekturou Rakouska, a to převážně vídeňskou hutí. V 2. polovině 15. století a 1. polovině 16. století byly v Podyjí velmi znatelné vlivy vídeňské umělecké huti, a to hlavně v odvětví architektury a její plastické výzdoby.<sup>169</sup>

### 5.1 Architektura

Nesmírnou podobnost má hnanický kostel s poutním kostelem Navštívení Panny Marie v Maria Laach am Jauerling, jehož pozdně gotická výstavba probíhala na konci 15. století.<sup>170</sup> S ním má, mimo jiné, také společnou návaznost na svatoštěpánskou vídeňskou huť. Není to však pouze vliv dolnorakouského kostela na hnanický. Jelikož

---

<sup>167</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

<sup>168</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 36-38.

<sup>169</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 45-47.

<sup>170</sup> [https://de.wikipedia.org/wiki/Wallfahrtskirche\\_Maria\\_Laach](https://de.wikipedia.org/wiki/Wallfahrtskirche_Maria_Laach), vyhledáno 17.4.2020.

vznikaly ve stejnou dobu, oba kostely se během výstavby ovlivňovaly navzájem. Formy jsou zde velmi podobné, v mnoha případech až shodné. V první řadě si stavby téměř doslova odpovídají v architektonických dispozicích, a to nejen v půdorysech, ale také v rozměrech a uspořádání. Uvnitř kostela se totožnost projevuje u trojlodní haly, která je v obou případech stupňovitá s širší hlavní lodí o čtyřech klenebních polích. Nápadně podobná je také velká hudební kruchta, nesená shodně třemi oblouky arkád, zdobena kamennou kružbovou poprsní.<sup>171</sup> Dokončena byla roku 1496 a je v Maria Laach am Jauerling k vidění dodnes.<sup>172</sup> Dále je shodné umístění sakristie s kaplí sv. Linharta a malou sakristií. Plánovaný hnanický presbytář velikostně odpovídá tomu v Maria Laach a jeho formy měly být pravděpodobně také stejné. Díky podobnosti dispozice je také možné si představit, jak původní hnanické klenby zřejmě vypadaly, neboť se v mnohých prvcích shodují.<sup>173</sup> Farní kostel Navštívení Panny Marie v Maria Laach am Jauerling disponuje v zaklenutí čtyřmi kopulovými poli s komplikovanou hvězdicovitou sítí s nahusto poskládanými kosočtverci a trojúhelníky. Podobně také mohlo vypadat zaklenutí střední lodi v hnanickém kostele.<sup>174</sup> Jednoduše řečeno se jednalo o složitou klenební síť, jež vybíhala strmě nahoru.<sup>175</sup> Shodná část se také nachází nad mezilodními arkádami, kde dvojice žeber vybíhá strmě dolů ze zdiva. Exteriér přebírá tvar opěrných pilířů, ráz velkých oken a v neposlední řadě vysokou hranolovitou věž na západním průčelí.<sup>176</sup>

Vídeňská huť při svatoštěpánském dómu velmi silně ovlivnila výstavbu spousty kostelů v Podyjí, mimo jiné i ten hnanický. V jeho interiéru měla tato huť vliv na rozložení dispozice kruchty. Tedy na využití dvou kýlových oblouků v bočních lodích a segmentového v hlavní lodi u nosných arkád kruchty. Tento typ vychází z návrhů

---

<sup>171</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 103-104.

<sup>172</sup> Hynek Látal, *Laboratoře inovací: Centra a osobnosti klenebního umění střední Evropy 15. století*, České Budějovice 2017, s. 178.

<sup>173</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 103-104.

<sup>174</sup> Ibidem, s. 104-106.

<sup>175</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 54.

<sup>176</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 104-106.

mistra vídeňské huti Lorenze Spenninga, jehož vzory zde byly i na konci 15. století stále aktuální.<sup>177</sup>

V Dolních Rakousku je z doby pozdní gotiky dochováno množství kostelů obsahující trojlodní halu. Trojdílná dispozice byla na tomto území u venkovských a městských kostelů velmi používaná. Některé kostely jsou shodné v počtu klenebních polí, či v rozvržení presbytáře, který svou šířkou navazuje na hlavní loď. Avšak jsou známy také případy podobné Hnanicím, a sice s presbytářem širším než loď. Zajímavý je také poznatek o podobně rostlých kostelech, jako ten hnanický. I v Dolním Rakousku se totiž nacházejí kostelní stavby, jejichž nová část neplánovaně navázala na tu starší. Pro příklad je možné uvést kostel Panny Marie v Mauer, kde byl vystavěn nový presbytář, později propojený s původním kostelem.<sup>178</sup>

Nejvíce se hnanickému chrámu přibližuje kostel sv. Šebestiána v Engabrunnu (1501-1522).<sup>179</sup> Mimo podobnost ve stavebních dispozicích, je také pozoruhodné umístění kostela. Nachází se totiž na cestě z Hnanic do Kremže. Stejně jako sv. Wolfgang i sv. Šebestián je tvořen trojlodní kostelní halou, jenž je zaklenuta čtyřmi klenebními poli. Dále se v obou stavbách nachází dva boční vchody na totožných místech, a to sice pod třetím polem klenby. V neposlední řadě se shoduje v pojetí fasády, jejíž plocha je členěna pouze opěrnými pilíři, zmíněnými portály a okny. I přes tyto podobnosti kvalita engabrunnského kostela nedosahuje takové výšky jako v Hnanicích.<sup>180</sup>

V Dolním Rakousku se dochovaly také sakrální stavby, k nimž přináleží věže typově podobné té při kostelu sv. Wolfganga. Tedy věže čtvercového základu, na nějž navazuje patro oktogonální s jehlancovitou střechou. Zvláštní je, že jehlancovité zděné zastřešení je možné dohledat pouze v dnešním Rakousku, kde se v této době, přesněji v 2. polovině 15. století, jedná o značně rozšířený typ věžní výstavby. Poté se objevují

---

<sup>177</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 46.

<sup>178</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 47-48.

<sup>179</sup> [https://de.wikipedia.org/wiki/Pfarrkirche\\_Engabrunn](https://de.wikipedia.org/wiki/Pfarrkirche_Engabrunn), vyhledáno 17.4.2020.

<sup>180</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 47-48.

také na jižní Moravě v oblasti mikulovské, která byla nejpravděpodobněji ovlivněna právě velkou blízkostí sousedního Rakouska. Existují dva typy vyvedení vrchní části věže, které v této oblasti převažují. První typ využívá završení polygonálním jehlancem, kolem něhož vznikl ochoz. Pro hnanický kostel je však důležitá varianta číslo dvě. Zde ochoz vybíhá ze základní hmoty věže. Po jejím obvodu je nesen krakorci. Dokonce se s Hnanicemi u některých kostelů shoduje také horní část věže, která směrem od ochozu nahoru přechází ve tvar mnohoúhelníku. Jako příklad slouží kostel sv. Jakuba v Pohořelicích.<sup>181</sup> Ten vznikl nejpozději v roce 1580.<sup>182</sup> Věž při kostelu sv. Wolfganga v Hnanicích, kromě vlivu architektury Dolního Rakouska, předznamenává svým ochozem také architekturu renesanční, která později u kostelních věží využívá ochozu arkádového.<sup>183</sup>

Co se týče staveb s podobnou dispozicí na jižní Moravě, není nutné chodit z Hnanic příliš daleko. Trojlodní kostel se nachází hned v nedalekém městě Znojmě. Tento kostel sv. Mikuláše byl taktéž pod správou kláštera v Louce, což je první návaznost.<sup>184</sup> Byl stavěn opravdu dlouho, ale důležité v souvislosti s hnanickým kostelem jsou hlavně práce v průběhu 50. let 15. století. Tehdy došlo k vystavení sloupů trojlodí, jež rozdělily strop na pět klenebních polí – toto tedy hnanické stavbě zcela neodpovídá, avšak shodují se v šířce haly, hlavní lodi a v rozměrech klenebních polí u lodí vedlejších.<sup>185</sup> Vytvořeno bylo také zaklenuť a před rokem 1470 byla vystavěna kruchta v západní části kostela.<sup>186</sup> Podobně jako v Hnanicích, tak i v tomto kostele došlo k zaklenuť kruchty, přesněji bočních polí čtyřcípou hvězdou. Nejedná se o nic zvláštního, ani o žádnou další návaznost na Znojmo. Tento motiv pouze spadl mezi velmi často používaný.<sup>187</sup> Avšak díky již výše zmíněným náběhům klenebních žeber

---

<sup>181</sup> Ibidem, s. 50-51.

<sup>182</sup> [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel\\_svat%C3%A9ho\\_Jakuba\\_Star%C5%A1%C3%ADho\\_\(Poho%C5%99elice\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Jakuba_Star%C5%A1%C3%ADho_(Poho%C5%99elice)), vyhledáno 17.4.2020.

<sup>183</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 50-51.

<sup>184</sup> Jan Hirš, *Vývoj kostela sv. Mikuláše ve Znojmě a jeho církevního okrsku v průběhu staletí*, Brno 2007, Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, s. 9.

<sup>185</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 48.

<sup>186</sup> Viz Hirš (pozn. 184), s. 12.

<sup>187</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 52.



se hnanický kostel svými klenbami více přiblížil dómu sv. Štěpána ve Vídni.<sup>188</sup> Dle popisu Sedláka se další podobnost, možno říci až shodnost s kostelem sv. Mikuláše ve Znojmě nachází u dispozice a rozložení kruchty. Ta se shoduje například v počtu i tvaru oblouků, jež kruchtu otevírají a v jejich výzdobě kraby. Ta je svými formami považována za variaci kůru v dómu sv. Štěpána ve Vídni. Hnanická kruchta je také spojována s vídeňskou hutí, ale při bližším srovnání je zřejmé, že svým rozvržením zcela kopíruje kruchtu znojemskou. Je tedy možné, že hlavní ovlivnění této části kostela nepřišlo přímo z Vídně, ale právě z nedalekého Znojma. Sedlák však uvádí, že se spolu s kůrem znojemského kostela jedná právě o variantu kůru svatoštěpánského dómu.<sup>189</sup> Zmíněný typ kruchty je v literatuře označován jako podunajský a byl v tomto období často užívaný. Proto není nikterak zvláštní, že byl použit také ve vídeňském dómu, v jehož huti se tyto nárysy nacházely. Vídeňská kruchta je taktéž zdobena parapetem o slepé kružbě, avšak vzor je odlišný. Ten navrhl a realizoval Hans Puchspaum, později jej dokončil Lorenzo Spenning. Shoduje se využitím kruhů, které se střídají s půlkruhy, což je v Hnanicích dále transformováno. Lorenzo Spenning sice na Puchspauma navazuje, ale dále své formy přetváří. Při pohledu na hnanickou kruchtu je patrné, že její prvky jsou rozvinuty ještě více než u Spenninga a je tedy zřejmé, že autor této kruchty musel dílo Puchspauma i Spenninga znát, vychází z něj, ale dále si ho přizpůsobuje dle svého uvážení a dovádí ho až k vrcholné formě. Tyto postupy se odrážejí také na kvalitě, která je zde velmi vysoká a možná i vyšší než kvalita kruchty vídeňské. Je možné o ní říci, že není příliš daleko od forem Antona Pilgrama.<sup>190</sup> Kůr kostela sv. Wolfganga v Hnanicích dle Sedláka jednoznačně spadá do okruhu vídeňské huti.<sup>191</sup>

## 5.2 Sochařská výzdoba

Z Vídně přichází na jižní Moravu silné vlivy také v oblasti plastiky, která je ovlivněna Gerhaertovým naturalismem a díly svatoštěpánské huti. Ten se vyznačuje převážně spirálovitým rozpohybováním těl útlých postav a sloupkovitými záhyby

---

<sup>188</sup> Ibidem, s. 54.

<sup>189</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 198-201.

<sup>190</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 73-76.

<sup>191</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 201.

u drapérií, ve kterých se spojují linie a křivky. Doklady těchto vlivů se na Moravě příliš nedochovaly, avšak je možné pár příkladů uvést. Mezi ty hlavní se řadí reliéf Madony Ochránitelky z dómu Panny Marie v Olomouci, který patří mezi první doklad tohoto vlivu na Moravě. Dále reliéfní výjev sv. Jakuba ve stejnojmenném kostele v Rokytnici u Přerova. Oba vzniklé na konci 15. století.<sup>192</sup>

U obou hnanických tympanonů je patrný vliv právě pozdně gotického Gerhaertova naturalismu. Jde o příklad tohoto vlivu v Podyjí, a to z rukou anonymního mistra kameníka, jenž zhotovil reliéfní výzdobu hnanických tympanonů. Díky lehce zlidovělé formě si tento mistr vytvořil zcela jedinečný a dynamický styl.<sup>193</sup> S velkou pravděpodobností se jednalo o domácího kameníka z jižní Moravy, jehož sochařská práce patří k těm nejkvalitnějším, které v tomto období v Podyjí vznikly.<sup>194</sup> Podobně precizní reliéfní práce se v žádném z okolních kostelů nenachází, avšak výjev Krista se přibližuje zpracování plastiky Bolesného Krista ve Svatoštěpánském dómu ve Vídni, která byla jednou z prvních přímo ovlivněných děl gerhaertovým uměním.<sup>195</sup> Hlobil pak srovnává reliéfní výzdobu v Hnanicích s erbovní deskou Jana VI. Bočka z Kunštátu a Kunhuty z Pernštejna v Polné. Desku datuje shodně do 80. let 15. století a její vznik přikládá autorovi, jenž vytvořil také hnanické tympanony.<sup>196</sup>

Mezi silně ovlivněné oblasti patřilo mimo jiné také město Kremže, které dále ovlivňovalo umění v Podyjí. V případě kostela v Hnanicích jsou tyto vlivy patrné u portálů, jež svou strukturou a dekorací navazují z velké části na portál městského špitálního kostela sv. Jakuba a Filipa a portál piaristického kostela Panny Marie v Kremži.<sup>197</sup> Díky shodným výzdobným prvkům existuje pravděpodobnost, že kameníci, kteří v 70. let 15. století pracovali na stavbě piaristického kostela v Kremži, se také podíleli na výstavbě kaple v Hnanicích. Avšak není zcela jasné, zda se po dokončení

---

<sup>192</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 62-64.

<sup>193</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 43-45.

<sup>194</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 52.

<sup>195</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 62.

<sup>196</sup> Viz Hlobil, Perůtka (pozn. 101), s. 102.

<sup>197</sup> U portálu špitálního kostela se uvádí datace 1470 a portál kostela piaristického je datován rokem 1477. [https://de.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCrgerspitalkirche\\_\(Krems\)](https://de.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCrgerspitalkirche_(Krems)), [https://de.wikipedia.org/wiki/Piaristenkirche\\_Krems](https://de.wikipedia.org/wiki/Piaristenkirche_Krems), vyhledáno 17.4.2020.

úkolů v Kremži přesunuli na stavbu kostela sv. Wolfganga v Hnanicích, nebo se vzhledem k časově překrývající se výstavbě na kostelech střídali. Hnanický kostel byl vysvěcen o dva roky později než ten kremžský, takže jsou obě varianty přípustné.<sup>198</sup> Petr Kroupa označuje kostel v Maria Laach am Jauerling za jakési dvojče sv. Wolfganga.<sup>199</sup> Při detailnějším srovnání se však zdá, že piaristický chrám v Kremži ovlivnil jeho sochařské formy mnohem více.<sup>200</sup>

O výzdobě konzol a baldachýnů interiéru hnanického sv. Wolfganga byla psáno už výše. Největší podobnost provedení se objevuje u dvojice konzol v chrámu sv. Jakuba v Brně, dostavěném v 70. letech 15. století.<sup>201</sup> Dle srovnání a míst výskytu byl tento typ konzol a baldachýnů přiřazen rakouskému mistru Michaelu Chnabovi, a to již kolem roku 1400. Dále se obdobná výzdoba kromě jižní Moravy objevuje také na Slovensku a jsou jí přikládány vlivy právě z Rakouska.<sup>202</sup>

Jak bylo již zmíněno v jedné z výše uvedených kapitol, okenní kružby trojlodí kostela se liší, využívají sice převážně stejných prvků, ale jsou různě komponovány a nejsou zde tedy dvě zcela stejné. Využití obdobných kružeb na Moravě není nikde dochováno. Podobnost však lze najít v sousední Slovenské republice například v gotické katedrále sv. Alžběty v Košicích či v katedrále sv. Martina v Bratislavě. Velmi důležitými jsou také kostely ve Spiši, které se svými kružbami nejvíce přibližují těm v Hnanicích. Důvod podobnosti zřejmě opět tkví v opravdu silném vlivu vídeňské huti na tyto stavby či v přímé působnosti vídeňských mistrů. Na návrzích některých slovenských kostelů či kaplí se podílel Hans Puchspaum, jenž byl vedoucím stavitelem právě vídeňské huti. Jeho dílo z části ovlivnilo také hnanické okenní kružby trojlodí. Nejvíce je tento vliv patrný na prvním okně směrem na východ v severní zdi. Kromě Puchspaumova díla je na kružbách v Hnanicích z velké části patrný také vliv Petra Parlěře, na něhož odkazuje využití plaménkových prvků či dokonce jejich rotace

---

<sup>198</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 47.

<sup>199</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

<sup>200</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 46-47.

<sup>201</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 202.

<sup>202</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 56-57.

v kruhu jako u hnanické rozety.<sup>203</sup> Sedlák dokonce uvádí, že využití prázdných a plných plamének, jejichž spojení tvoří zahnuté linie procházející skrze celou kružbu, je princip, který přímo vychází z vídeňské huti v době po odchodu mistra Hanse Puchspauma.<sup>204</sup>

## 6. Pozdější úpravy

Nejvíce změn a úprav v hnanickém kostele vzniklo v období baroka, čemuž zřejmě pomohl také předchozí požár. Avšak ještě z konce 16. století se dochovalo kamenné ostění studny, které bylo nově vytvořeno.<sup>205</sup> V roce 1655 byl Janem Jakubem z Louky udělen finanční dar na obnovu významného poutního místa. Po novém zaklenutí, dostal kostel také novou šindelovou střechu. Do mobiliáře byly roku 1697 objednány nové varhany, které však byly na své místo instalovány až roku 1761.<sup>206</sup> Novým barokním varhanám byl také přizpůsoben vzhled kůru, ze kterého byl snesen pozdně gotický kružbový parapet.<sup>207</sup> Naopak přibyl zde zaoblený balkónek, vystupující z hmoty parapetu. V této podobě se kruchta nachází dodnes. Poté došlo k zazdění některých oken, například těch v podkruchtí anebo rozety nad jižním portálem. Dále byly u obou bočních portálů vybudovány barokní předsíně, které jsou zřejmě ještě z dobových fotografií. O novém zaklenutí trojlodí již řeč byla, ale obrovskou obměnu prodělal také mobiliář interiéru, jenž se z velké části nachází v kostele dodnes. Došlo například k pořízení nových oltářů, a to včetně hlavního, osazení barokní kazatelny na původní podnož a k zakoupení nových lavic a křtitelnice. Nový hlavní oltář byl vytvořen tak, že dodnes zaplňuje celý prostor triumfálního oblouku. Působí proto velmi monumentálně. Avšak průchod do studniční kaple za ním je tímto omezen pouze na dva portály, jež jsou součástí architektury oltáře. Od té doby byly bohoslužby soustředěny pouze v novější části kostela. Studniční kaple byla také poupravena. Největší úpravy jsou patrné v lodi, která byla celá barokně upravena. Byla zde předělána okna, zazděn portál u studny, vyvedeno nové zaklenutí a zhotoven průchod do kaple sv. Linharta. Dále byl zazděn

---

<sup>203</sup> Ibidem, s. 68-70.

<sup>204</sup> Viz Sedlák (pozn. 29), s. 202.

<sup>205</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

<sup>206</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 39.

<sup>207</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 153.

triumfální oblouk. Do presbytáře vznikl na východní straně vstup, jenž je patrný také z dobových fotografií. Současně zřejmě zanikl vchod do sakristie, a bylo tak možné do ní vstupovat pouze z exteriéru novým jižním portálem.<sup>208</sup> Tak došlo k rozdělení kaple na tři samostatné prostory s vlastními vstupy.<sup>209</sup> Poté se toto významné poutní místo stalo opět hojně navštěvovaným a oblíbeným.<sup>210</sup> Po zrušení kláštera v Louce roku 1784 se z poutního chrámu stal farní kostel a poutní místo zde zcela zaniklo.<sup>211</sup> Presbytář kaple byl pronajat obci a sloužil jako úschovna náradí.<sup>212</sup> Dále byla kaple využívána například jako skladiště.<sup>213</sup> Pak prý nějaký čas fungovala také jako vězení.<sup>214</sup> Zhruba ve stejné době dostala kaple i trojlodí novou střechu z pálených cihlových tašek a na hřebenu střechy kaple vyrostl sanktusník, jenž je datován rokem 1792. Při těchto úpravách byla zřejmě zbořena již nepotřebná nízká věž, která byla zmiňována výše jako součást původního malého kostelíka.<sup>215</sup>

Novějším prvkem jsou ploché kamenné stříšky na vrcholech opěrných pilířů v exteriéru kostela. Není nikde uvedeno, z jakého pocházejí období, avšak ze záznamů je patrné, že zde byly původně umístěny bohatě dekorované kamenné nástavce. Zlomek původní dekorace se dochoval na nárožním pilíři na jihovýchodní straně kostela. Zde je se přímo nad fiálou pilíř osazen panelací, jejíž dekor využil průniku kýlových půloblouků. Patrné je, že dekor pokračoval dále do výšky. Bohužel byla její horní část ubourána a do dnešní doby se nedochovala. Novější zřízení stříšek dokládá také použití cihly, jež navazují na kamenný materiál pilířů a stříšky podpírají.<sup>216</sup> Tento fakt svědčí tedy o tom, že kromě obvodního zdiva a střechy, byla snížena také výška opěrných pilířů. Celková výzdoba fasády tedy nebyla tak strohá jako dnes. Zakončení opěráků mohlo být

---

<sup>208</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 39-40.

<sup>209</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 6-7.

<sup>210</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 40.

<sup>211</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 6.

<sup>212</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 41.

<sup>213</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 6-7.

<sup>214</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 106.

<sup>215</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 41.

<sup>216</sup> Viz Procházková, Kroupa (pozn. 26), s. 102-103.

podobné těm na kostele sv. Mikuláše ve Znojmě. Avšak pilíře v Hnanicích nesly bohatší dekor s možným zakončením jednou či vícero fiálami, završenými křížovou kytkou.<sup>217</sup>

Další úpravy jsou doloženy z 19. a 20. století, díky farní kronice, do které byly zaznamenány. Velkými opravami prošel kostel v roce 1898, kdy došlo k položení nové podlahy v interiéru. Právě tehdy byly objeveny kamenné desky z kruchty, které tvořily dlažbu před hlavním oltářem, aniž by o nich někdo věděl.<sup>218</sup> Vyzvednuty byly s myšlenkou, že by se pod nimi mohla nacházet krypta, ta zde však nalezena nebyla.<sup>219</sup> Během těchto úprav byla také nahrazena kazatelna z barokního období, která byla v značně špatném stavu. Došlo také na opravu varhan, čištění obrazů a soch společně s oltáři. Některé lavice byly nahrazeny novými.<sup>220</sup> Okna podkruchtí byla také navrácena do původní podoby a znovu zasklena. Dostala barevnou výplň s vyobrazením sv. Wolfganga a u druhého okna se sv. Annou a Marií jako dítětem.<sup>221</sup> U trojrodních oken se přistoupilo k zabezpečení kamenných kružeb. Položena byla nová střešní krytina a celý interiér dostal bílou výmalbu s modrým stropem o zlatých hvězdách.<sup>222</sup> Další plánované opravy byly přerušeny situací 1. světové války. Po jejím konci sloužila studniční kaple jako kaple padlých v 1. světové válce.<sup>223</sup> Do roku 1945 připadala vesnice Německu.<sup>224</sup> Až v roce 1949 bylo zažádáno o opravy zchátralého kostela. V této době kvůli odsunu německého obyvatelstva zanikla fara a kostel se opět navrátil do majetku fary v Šatově.<sup>225</sup> Oprav se kostel nakonec dočkal v 80. letech 20. století, které započal místní farář. Ke konci tohoto desetiletí byly vybourány barokní předsíně a restaurovány reliéfy bočních portálů. V 90. letech se s opravami dále pokračovalo, avšak nebyly tak rozsáhlé, jak by si tento mohutný kostel zasloužil.<sup>226</sup>

---

<sup>217</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 55.

<sup>218</sup> Vratislav Nejedlý, *K dějinám památkové péče na Moravě – sedmdesátá léta 19. století až počátek 20. století*, in: Památky a příroda: časopis státní památkové péče a státní ochrany přírody, Praha 1991, s. 458, (ročník 16).

<sup>219</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 20.

<sup>220</sup> Viz Nejedlý (pozn. 218), s. 458.

<sup>221</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 20.

<sup>222</sup> Viz Nejedlý (pozn. 218), s. 458.

<sup>223</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 44.

<sup>224</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 12.

<sup>225</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 44-45.

<sup>226</sup> Viz Meixnerová (pozn. 18), s. 7.

## 7. Závěr

Ke konci 15. století se Hnanice stávají součástí významné obchodní cesty od Prahy přes Vídeň až do Budína. Poutní místo, které zde fungovalo již od 13. století začíná být tak hojně navštěvováno, a to i poutníky ze zahraničí. Proto zde vzniká nový pozdně gotický poutní chrám k naplnění potřeb poutníků. Jelikož v této době patří rakouské, přesněji vídeňské umění mezi ty nejvyspělejší, tak i kostel sv. Wolfganga vychází z jeho architektonických děl. Vliv vídeňské huti byl tak silný, že kromě staveb na Moravě, ovlivnil i architekturu sousedního Slovenska. Avšak české země stále z části zůstávaly věrné také odkazu u nás působícího Petra Parléře, jehož vliv je patrný také v hnanickém kostele.<sup>227</sup>

Svémi formami je tento chrám považován za vrchol, uzavírá období pozdní gotiky a předznamenává období další. Formy byly velmi progresivní a dále využívané až do přelomu 15. a 16. století v pohraničí Moravy a Rakouska. Ani údajný podíl významných stavebníků však nepomohl k dokončení chrámu. I přes tyto okolnosti bývá označován za velmi hodnotné a kvalitní umělecké dílo v Podyjí, a to i díky zachování velkého množství původních částí z období výstavby, tedy pozdní gotiky.<sup>228</sup>

Není však jasné, zda ti, kteří jsou označováni za stavebníky kostela, jimi opravdu byli. Veškerá literatura sice uvádí, že olomoučtí biskupové Jan Filipec a Stanislav Thurzo mezi stavebníky poutního kostela sv. Wolfganga v Hnanicích patřili. Existuje však také varianta, že byly jejich erby do stavby začleněny z jiného důvodu. Již v 2. polovině 11. století totiž bylo vytvořeno nové moravské biskupství se sídlem v Olomouci, do jehož správy samozřejmě patřil i klášter v Louce.<sup>229</sup> Protože se tehdy o jeho správu staral zřejmě Jan Filipec a později Stanislav Thurzo, mohly být jejich biskupské znaky zahrnuty do výzdoby kostela jako pocta a příslib věčného života, aniž

---

<sup>227</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 84.

<sup>228</sup> Viz Nejedlý (pozn. 218), s. 458.

<sup>229</sup> <https://www.ado.cz/arcidieceze/historie/posloupnost-biskupu/>, vyhledáno 20.4.2020.

by se na jeho stavbě finančně podíleli. Existuje záznam, že v roce 1482 olomoucká kapitula naopak po klášteře vyžadovala část sebraných almužen a milodarů.<sup>230</sup>

Kostel se svými architektonickými prvky a výzdobou řadí mezi důležité doklady o fungování vídeňské huti na jižní Moravě.<sup>231</sup> Touto hutí byl velmi ovlivněn, a to jak zprostředkovaně přes další stavby, tak napřímo jejími mistry. Díky projektu zcela nové stavby, která nemusela počítat s návazností na staré části, vzniklo trojlodí v jednom slohovém stylu, což se u pozdně gotických staveb jen tak nevidí. Patrně tak bylo možné navrhnout kostel bez jakéhokoli omezení a ohledu na dosavadní výstavbu.<sup>232</sup>

V jedné z výše uvedených kapitol byla zmínka o bílém vápenci, ze kterého byly vyhotoveny kamenické články kostela. Odkud však tento vápenec pocházel? Možnou variantou jsou lomy v dolnorakouské oblasti Eggenburg, asi 25 km od Hnanic. Jednalo se o významné naleziště vápence, který byl v kamenictví či architektuře využíván již od období románského. Také existují doklady o jeho využívání na jižní Moravě, ve Vídni a dalších oblastech.<sup>233</sup> Další možným pojátkem je také poloha tohoto místa. Nachází se totiž na cestě z Kremže do Hnanic, odkud zřejmě přicházeli kameníci na stavbu hnanického kostela, jak již bylo popsáno výše. Proto je velmi pravděpodobné, že vápenec použitý na kostele sv. Wolfganga v Hnanicích pochází právě odsud.

Jako zázrakem se kostel během staletí vyhýbal velkým katastrofám. Pouze v 17. století byl kostel zasažen požárem, který zničil střechu a pozdně gotické klenby, avšak dále se architektury nedotkl.<sup>234</sup> Dokonce ani barokizace kostela nebyla příliš velká a po úpravách a odstranění nadbytečných článků je v dnešní době možné jej sledovat v podobě, která se příliš neliší od původního pozdně gotického provedení. Bylo by tedy na místě o něj v budoucnu projevit větší zájem a věnovat mu více pozornosti, kterou si opravdu zaslouží. Z tohoto důvodu také došlo k vypracování této práce.

---

<sup>230</sup> Viz Kroupa (pozn. 4), s. 28.

<sup>231</sup> Viz Čehovský (pozn. 22), s. 152.

<sup>232</sup> Viz Procházková (pozn. 23), s. 49.

<sup>233</sup> Zuzana Sližková, Karol Bayer, Johannes Weber, *Konzervace litavských vápenců s využitím prostředků na bázi nanočástic hydroxidu vápenatého*, Praha 2016, s. 18.

<sup>234</sup> Viz Kuthan (pozn. 2), s. 520.



# Seznam literatury a pramenů

## Literatura

František Václav Peřinka, *Vlastivěda moravská. II. Místopis – Znojemský okres*, Brno 1904.

Jan Sedlák, *K některým otázkám pozdně gotické architektury na jižní Moravě*, in: *Historická Olomouc a její současné problémy III.*, Olomouc 1980.

Zdeněk Kudělka, Anna Kalinová, Lubomír Konečný, Bohumil Samek, *Matriály: Výzkum románské architektury na Moravě IV*, Brno 1984-1985, (Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, ročník 33-34).

Vratislav Nejedlý, *Památky a příroda: časopis státní památkové péče a státní ochrany přírody*, Praha 1991, (ročník 16).

Marta Procházková, *Stavebníci pozdně gotického chrámu v Hnanicích*, Jižní Morava 1992, (Vlastivědný sborník, svazek 31, ročník 28).

Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska I–A/I*, Praha 1994.

Vera Schaubert, Hanns Michael Schindler, *Rok se svatými*, kostelní Vydří 1994.

Karel Kuča, *Města a městečka na Moravě a ve Slezsku II. díl, H-Kole*, Praha 1997.

Petr Kroupa, Jiří Kroupa, Lubomír Slaviček, Josef Unger, *Premonstrátský klášter v Louce. Dějiny – umělecká výzdoba – ikonologie*, Znojmo 1997.

Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl II. Brno (kat. výst.)*, Moravská galerie v Brně 1999.

Vladislav Dudák a kolektiv, *Encyklopedie světové architektury: od menhiru k dekonstruktivismu díl 2, L-Ž*, Praha 2000.

Klára Benešová, *Kostel sv. Volfganga, Architektura gotická*, Praha 2001.

Ivo Hlobil, Marek Perůtka, *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl I. Úvodní svazek*, Olomouc 2002.

Hynek Rulišek, *Postavy, atributy, symboly, Slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005.

Jiří Černý, *Poutní místa jihozápadní Moravy: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*, Pelhřimov 2005.

Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.

Jiří Černý, *Poutní místa jižních Čech*, České Budějovice 2006.

Klára Benešová, Petr Kratochvíl (ed.) a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české, Tematická řada architektura*, Praha 2009.

Anna Meixnerová, *Kostel sv. Wolfganga v Hnanicích = Die St. Wolfgang-Kirche in Hnanice*, Hnanice 2009.

Jiří Mihola, *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*, Brno 2010.

Petr Čehovský, *Kamenné skulptury Podyjí 1480–1550*, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.

Jiří Kuthan, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl druhý – Města, církve, korunní země*, Praha 2013.

Zuzana Slížková, Karol Bayer, Johannes Weber, *Konzervace litavských vápenců s využitím prostředků na bázi nanočástic hydroxidu vápenatého*, Praha 2016.

Hynek Látal, *Laboratoře inovací: Centra a osobnosti klenebního umění střední Evropy 15. století*, České Budějovice 2017.

### Kvalifikační práce

Marta Procházková, *Chrám sv. Wolfganga v Hnanicích*, Brno 1991, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

Jan Hirš, *Vývoj kostela sv. Mikuláše ve Znojmě a jeho církevního okrsku v průběhu staletí*, Brno 2007, Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

Michaela Čadilová, *Ikonografické téma Bolestného Krista v českých zemích v době středověku*, Olomouc 2011, Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci.

## Internetové zdroje

<https://www.ado.cz/arcidieceze/historie/posloupnost-biskupu/>

[https://de.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCrgerspitalskirche\\_\(Krems\)](https://de.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCrgerspitalskirche_(Krems))

[https://de.wikipedia.org/wiki/Piaristenkirche\\_Krems](https://de.wikipedia.org/wiki/Piaristenkirche_Krems)

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel\\_svat%C3%A9ho\\_Jakuba\\_Star%C5%A1%C3%A1\\_Dho\\_\(Poho%C5%99elice\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Jakuba_Star%C5%A1%C3%A1_Dho_(Poho%C5%99elice))

[https://de.wikipedia.org/wiki/Pfarrkirche\\_Engabrunn](https://de.wikipedia.org/wiki/Pfarrkirche_Engabrunn)

[https://de.wikipedia.org/wiki/Wallfahrtskirche\\_Maria\\_Laach](https://de.wikipedia.org/wiki/Wallfahrtskirche_Maria_Laach)

<http://www.otisk.org/mista-uctivani-v-cechach/>

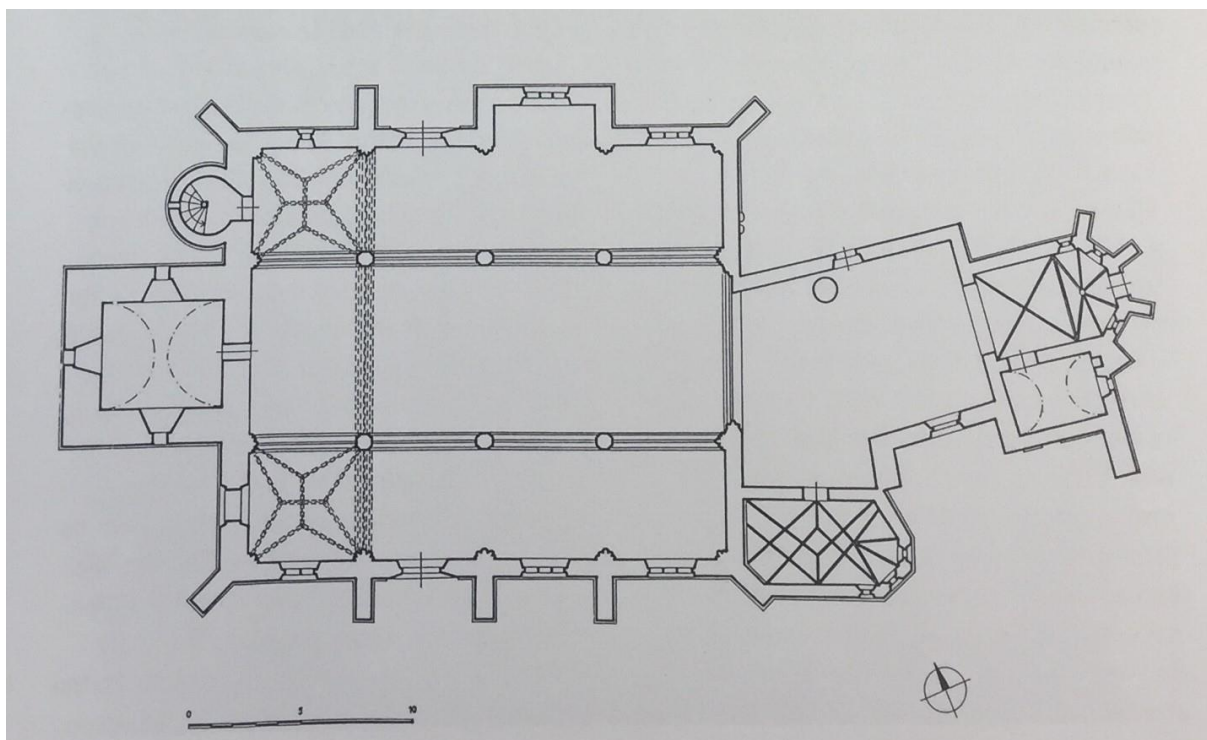
## Seznam příloh

1. Půdorys kostela sv. Wolfganga v Hnanicích bez mladších úprav [repro z knihy Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl II. Brno (kat. výst.)*, Moravská galerie v Brně 1999, s 103.]
2. Pohled na kostel sv. Wolfganga ze severu. [foto autorka]
3. Věž kostela sv. Wolfganga, pohled ze západu. [foto autorka]
4. Pohled na kostel sv. Wolfganga se studniční kaplí z východu. [foto autorka]
5. Severní portál. [foto autorka]
6. Tympanon severního portálu s reliéfem Zvěstování Panny Marie. [foto autorka]
7. Jižní portál. [foto autorka]
8. Tympanon jižního portálu s reliéfem Krista mezi dvěma anděly. [foto autorka]
9. Výzdobný reliéf zámku dveří jižního portálu. [foto autorka]
10. Trojlodí kostela, pohled na lomené okno. [foto autorka]
11. Trojlodí kostela, pohled na lomené okno. [foto autorka]
12. Trojlodí kostela, pohled na lomené okno. [foto autorka]
13. Pohled na lomené okno na kruchtě. [foto autorka]
14. Trojlodí, pohled na rozetu nad jižním portálem. [foto autorka]
15. Trojlodí, pohled na rozetu na jedno z oken v podkruchtí. [foto autorka]
16. Interiér trojlodí, pohled na kruchtu. [foto autorka]
17. Interiér trojlodí, pohled na klenbu hlavní lodi. [foto autorka]
18. Interiér trojlodí, pohled na klenbu boční lodi. [foto autorka]
19. Interiér trojlodí, pohled na podnož kazatelny. [foto autorka]
20. Interiér trojlodí, pohled na příporu boční lodi. [foto autorka]
21. Interiér trojlodí, pohled na příporu boční lodi s konzolí a baldachýnem. [foto autorka]
22. Detail fragmentu dřívější freskové výzdoby v trojlodí kostela. [foto autorka]
23. Interiér trojlodí, pohled na kruchtu. [foto autorka]

24. Interiér trojlodí, pohled na boční oblouk kruchty. [foto autorka]
25. Interiér trojlodí, pohled na ozdobné kraby bočních oblouků kruchty. [foto autorka]
26. Interiér trojlodí, pohled na klenbu bočních polí kruchty. [foto autorka]
27. Interiér trojlodí, pohled na příporu v podkruchtí. [foto autorka]
28. Interiér trojlodí, pohled pilíř nesoucí kruchtu. [foto autorka]
29. Interiér trojlodí, detail soklu přípory v podkruchtí. [foto autorka]
30. Interiér trojlodí, pohled na portál do podvěží. [foto autorka]
31. Interiér trojlodí, pohled na portál vedoucí do schodišťové šachty. [foto autorka]
32. Kruchta, pohled na ostění portálu kruchty. [foto autorka]
33. Části parapetního pásu kruchty s křížovou kytkou. [foto autorka]
34. Detail kružby parapetního pásu kruchty. [foto autorka]
35. Reliéfni deska s erbem olomouckého biskupa Stanislava Thurzy v podkruchtí. [foto autorka]
36. Interiér trojlodí, pohled na hlavní oltář a triumfální oblouk. [foto autorka]
37. Interiér trojlodí, pohled na vrchol triumfálního oblouku s vepsaným letopočtem. [foto autorka]
38. Interiér studniční kaple, pohled do lodi. [foto autorka]
39. Studniční kaple, pohled na studnu s renesančním rámováním. [foto autorka]
40. Studniční kaple, detail výzdoby rámování studny. [foto autorka]
41. Studniční kaple, pohled na novější studnu nedaleko presbytáře. [foto autorka]
42. Loď studniční kaple, pohled na jedno z oken. [foto autorka]
43. Loď studniční kaple, pohled na jedno z oken. [foto autorka]
44. Interiér studniční kaple, pohled do presbytáře. [foto autorka]
45. Interiér studniční kaple, pohled na klenutí presbytáře. [foto autorka]
46. Interiér studniční kaple, pohled na ostění vstupu do kaple sv. Linharta. [foto autorka]

47. Interiér kaple sv. Linharta, pohled na klenbu. [foto autorka]
48. Interiér studniční kaple, socha sv. Wolfganga s podstavcem. [foto autorka]
49. Interiér studniční kaple, socha sv. Wolfganga. [foto autorka]
50. Exteriér kostela, pohled z jihu, dobová fotografie. [zdroj: Fotoarchiv ÚOP v Brně]
51. Exteriér kostela, pohled ze severu, dobová fotografie. [zdroj: Fotoarchiv ÚOP v Brně]
52. Exteriér kostela, pohled z východu na studniční kapli, dobová fotografie. [zdroj: Fotoarchiv ÚOP v Brně]
53. Exteriér kostela, pohled na předsíň před jižním portálem, dobová fotografie. [zdroj: Fotoarchiv ÚOP v Brně]

## Obrazová příloha



Obr. 1 – Půdorys kostela sv. Wolfganga v Hnanicích bez mladších úprav.



Obr. 2 – Pohled na kostel sv. Wolfganga ze severu.



Obr. 3 – Věž kostela sv. Wolfganga, pohled ze západu.



Obr. 4 – Pohled na kostel sv. Wolfganga se studniční kaplí z východu.





Obr. 5 – Severní portál.



Obr. 6 – Tympanon severního portálu s reliéfem Zvěstování Panny Marie.





Obr. 7 – Jižní portál.



Obr. 8 – Tympanon jižního portálu s reliéfem Krista mezi dvěma anděly.

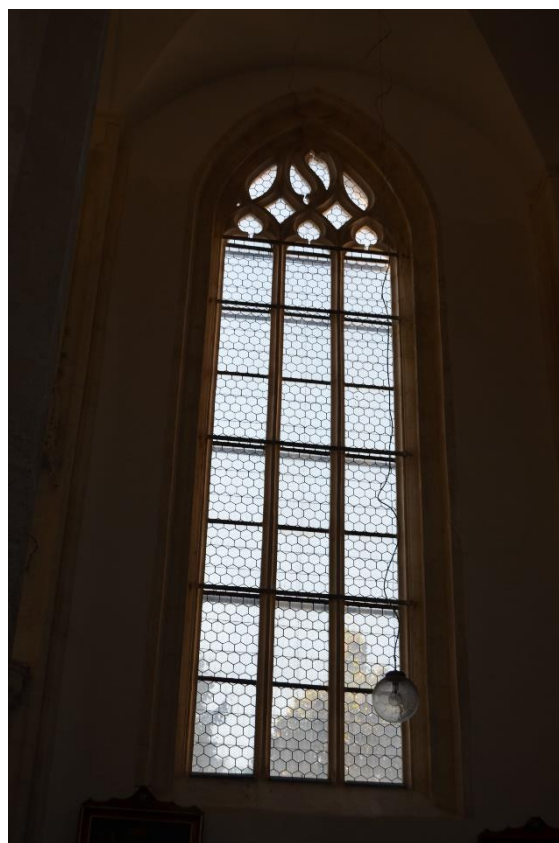


Obr. 9 – Výzdobný reliéf zámku dveří jižního portálu.

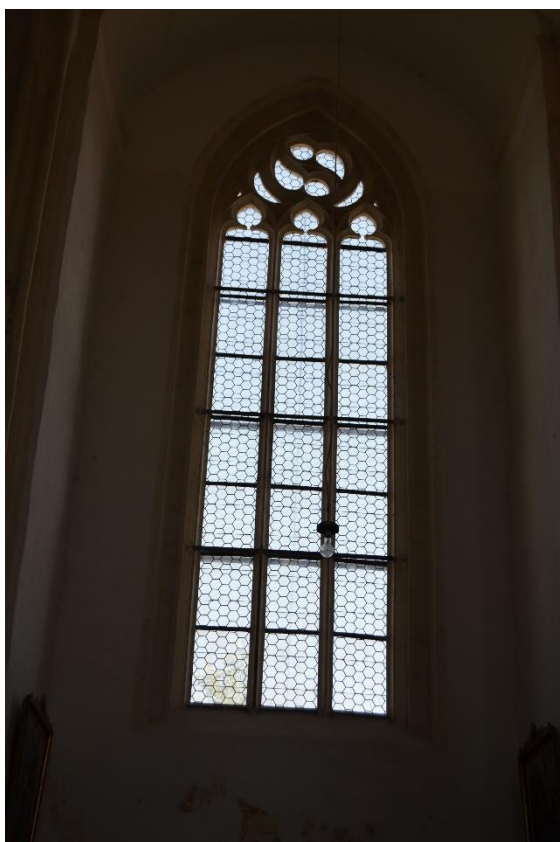




Obr. 10 – Trojlodí kostela, pohled na lomené okno.



Obr. 11 – Trojlodí kostela, pohled na lomené okno.



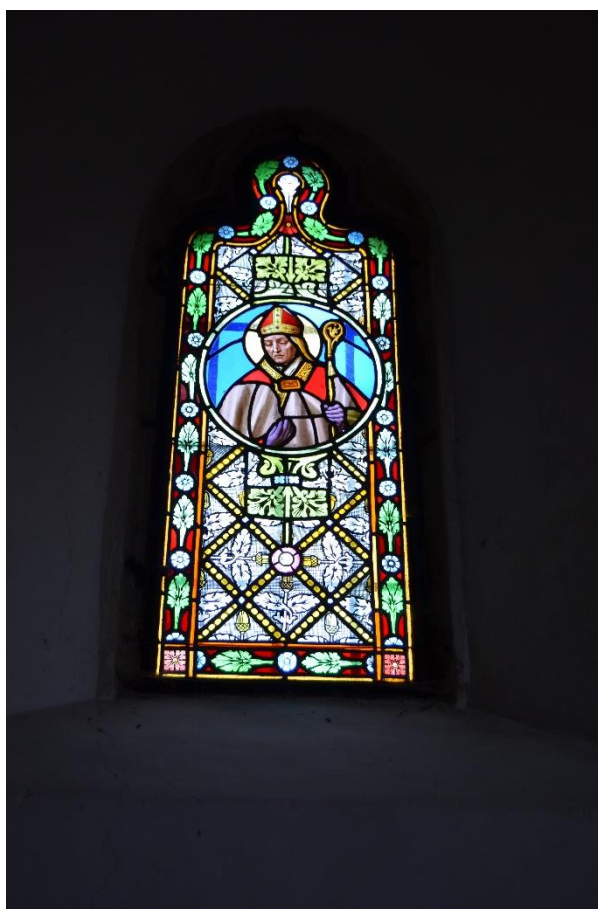
Obr. 12 – Trojlodí kostela, pohled na lomené okno.



Obr. 13 – Pohled na lomené okno na kruchtě.



Obr. 14 – Trojlodí, pohled na rozetu nad jižním portálem.



Obr. 15 – Trojlodí, pohled na jedno z oken v podkruchtí.



Obr. 16 – Interiér trojlodí, pohled na kruchtu.



Obr. 17 – Interiér trojlodí, pohled na klenbu hlavní lodi.



Obr. 18 – Interiér trojlodí, pohled na klenbu boční lodi.





Obr. 19 – Interiér trojloží, pohled na podnož kazatelny.



Obr. 20 – Interiér trojloží, pohled na příporu boční lodi.



Obr. 21 – Interiér trojloží, pohled na příporu boční lodi s konzolí a baldachýnem.



Obr. 22 – Detail fragmentu dřívější freskové výzdoby v trojlodí kostela.





Obr. 23 – Interiér trojlodí, pohled na kruchtu.



Obr. 24 – Interiér trojlodí, pohled na boční oblouk kruchty.



Obr. 25 – Interiér trojlodí, pohled na ozdobné kraby bočných oblouků kruchty.



Obr. 26 – Interiér trojlodí, pohled na klenbu bočných polí kruchty.





Obr. 27 – Interiér trojlodí, pohled na příporu v podkruchtí.



Obr. 28 – Interiér trojlodí, pohled pilíř nesoucí kruchtu.



Obr. 29 – Interiér trojlodí, detail soklu přípory v podkruchtí.



Obr. 30 – Interiér trojlodí, pohled na portál do podvěží.



Obr. 31 – Interiér trojlodí, pohled na portál vedoucí do schodišťové šachty.



Obr. 32 – Kruchta, pohled na ostění portálu kruchty.





Obr. 33 – Části parapetního pásu kruchty s křížovou kytkou.



Obr. 34 – Detail kružby parapetního pásu kruchty.



Obr. 35 – Reliéfni deska s erbem olomouckého biskupa Stanislava Thurzy v podkruchtí.



Obr. 36 – Interiér trojlodí, pohled na hlavní oltář a triumfální oblouk.





Obr. 37 – Interiér trojlodí, pohled na vrchol triumfálního oblouku s vepsaným letopočtem.



Obr. 38 – Interiér studniční kaple, pohled do lodi.



Obr. 39 – Studniční kaple, pohled na studnu s renesančním rámováním.

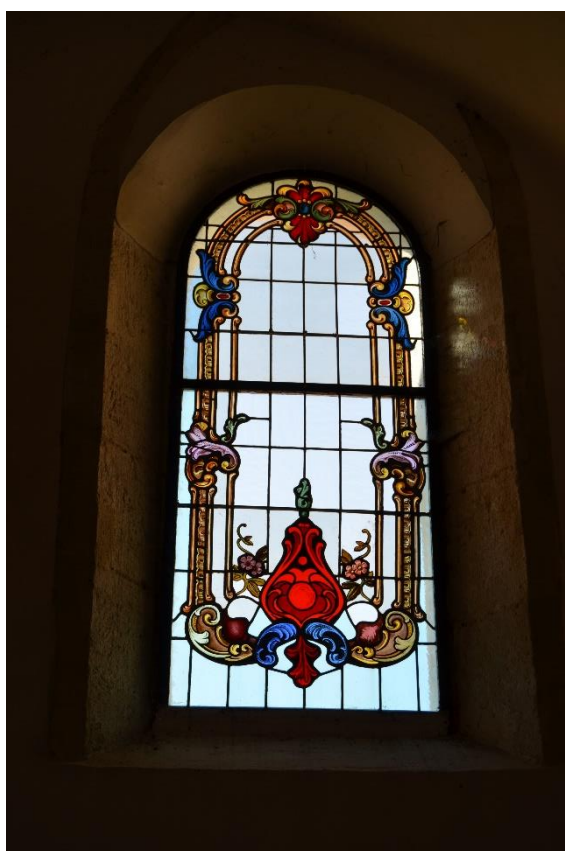


Obr. 40 – Studniční kaple, detail výzdoby rámování studny.

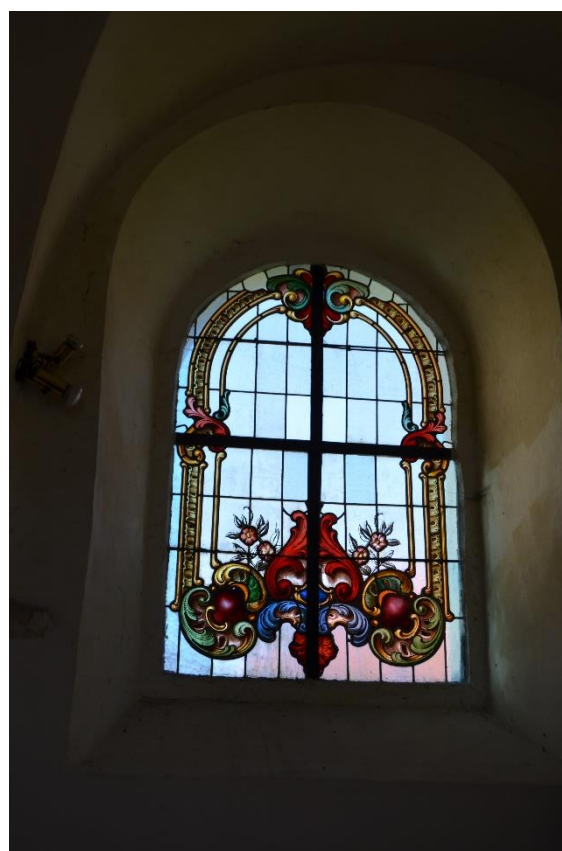




Obr. 41 – Studniční kaple, pohled na novější studnu nedaleko presbytáře.



Obr. 42 – Loď studniční kaple, pohled na jedno z oken.



Obr. 43 – Loď studniční kaple, pohled na jedno z oken.



Obr. 44 – Interiér studniční kaple, pohled do presbytáře.



Obr. 45 – Interiér studniční kaple, pohled na klenutí presbytáře.



Obr. 46 – Interiér studniční kaple, pohled na ostění vstupu do kaple sv. Linharta.



Obr. 47 – Interiér kaple sv. Linharta, pohled na klenbu.





Obr. 48 – Interiér studniční kaple, socha sv. Wolfganga s podstavcem.



Obr. 49 – Interiér studniční kaple, socha sv. Wolfganga.



Obr. 50 – Exteriér kostela, pohled z jihu, dobová fotografie.



Obr. 51 – Exteriér kostela, pohled ze severu, dobová fotografie.





Obr. 52 – Exteriér kostela, pohled z východu na studniční kapli, dobová fotografie.



Obr. 53 – Exteriér kostela, pohled na předsíň před jižním portálem, dobová fotografie.